

สัญลักษณ์ตาแหลวที่ปรากฏที่เดินของเรือนไทจีนทุกหลังทั้งที่ เชียงใหม่และเชียงตุงเป็นความเชื่อทำให้เกิดอารมณ์ร่วมของความร่มเย็น ความศรัทธาในการมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เหนือธรรมชาติคุ้มครองให้เรือนอยู่อย่าง เป็นสุข และในบริเวณเดินยังมีเสาเทวดา เสานางและหิ้งพระ(ไทจีนเชียงตุง เรียกเซ่งพะลา) และสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์แทนบรรพบุรุษทั้งที่เป็นภาพถ่าย เครื่องสักการะ และอื่นๆ สิ่งเหล่านี้ซึ่งมีความหมายเป็นนามธรรมอย่างมาก มารวมกันอยู่ที่เดินซึ่งทำให้เดินซึ่งตามลักษณะของการใช้สอยเป็นเพียงส่วน อเนกประสงค์ ซึ่งเครือญาติและผู้มาเยือนใช้ร่วมกันมีความหมายลึกซึ้งกว่า ความเป็นส่วนอเนกประสงค์มากมายนัก

รูป 7.13 ตาแหลวที่เดินของเรือนไทจีนอำเภอสันทราย เชียงใหม่

รูป 7.14 ตาแหลวที่เดินของเรือนไทจีนที่บ้านยางลอ เชียงตุง

รูป 7.15 เดินเสาแสดและหิ้งพระของ เรือนไทจีนเชียงใหม่

รูป 7.16 เดิน เสาเทวดา และเซ่งพะลา ของเรือนไทจีนเชียงตุง

รูป 7.17 สื่อต่างๆที่แทนจิตวิญญาณของบรรพบุรุษหลายชั่วอายุ
ที่อยู่ในดินของเรือนไทเขินเชียงใหม่

รูป 7.18 เดินในลักษณะของพื้นที่ใช้สอยปกติของการเป็น
โดงอเนกประสงค์

รูป 7.19 นอกเดินในการใช้สอยปกติ คือการรับผู้มาเยือน

รูป 7.20 ความใกล้ชิดระหว่างกลุ่มเรือนในระบบเครือญาติ
เมื่อมองจากเดิน

รูป 7.21 ความใกล้ชิดระหว่างกลุ่มเรือนในระบบเครือญาติ
เมื่อมองไปยังชานซักล้าง

จากกรณีศึกษาของเดินของเรือนไทเขินทั้งในเชียงใหม่และเชียงใหม่
ทำให้สามารถรับรู้ได้ว่าในพื้นที่ของเรือนนอกจากหน้าที่ใช้สอยปกติซึ่งเป็นรูปธรรม
คือ ใช้เป็นที่พักผ่อนรับแขก นอนและรองรับกิจกรรมเพื่อชีวิต
และประเพณีต่างๆ แล้ว พื้นที่เดียวกันยังให้ความหมายที่เป็นนามธรรมในด้าน
ความเชื่อ ความศรัทธา ความอบอุ่น คุ้มครองปกป้อง และอื่นๆ อย่างมากมาย
อันเป็นความเชื่อที่ทำให้เกิดอารมณ์ร่วมในสังคมระบบเครือญาติ

นอกจากความเชื่อที่แฝงอยู่ในการใช้สอยและบรรยากาศในดินที่ส่งผลในทางนามธรรมแล้ว ความสัมพันธ์ทางสายตาของพื้นที่ดินที่สัมพันธ์กับเรือนในระบบเครือญาติข้างเคียง สามารถให้ความรู้สึกใกล้ชิดและแสดงออกซึ่งระบบเครือญาติได้อย่างเด่นชัด ซึ่งเป็นความรู้สึกผสมผสานระหว่างนามธรรมและความเป็นจริงที่เป็นรูปธรรม

ความเชื่อประเภทที่สองคือความเชื่อและพิธีกรรมที่แสดงถึงความตั้งใจและความคาดหวังในบางสิ่ง (instrumental ritual) เช่น การอธิษฐาน การตั้งสัจจะ หรือการบนบาน ส่วนใหญ่ไม่ได้เกี่ยวเนื่องกับพื้นที่ในตัวเรือน นอกจากการเซ่นไหว้บรรพบุรุษซึ่งใช้พื้นที่ในดินและมีสัญลักษณ์ต่างๆ ที่สื่อลักษณะที่เป็นนามธรรมอยู่แล้ว นอกจากนั้นหากเป็นพิธีกรรมอื่นๆ มักประกอบพิธีนอกเรือน เช่น บริเวณลานหน้าศาลพระภูมิ ศาลผี หรือลานวัด

ส่วนความเชื่อและพิธีกรรมประเภทสุดท้าย คือ ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการเฉลิมฉลอง (commemorative ritual) ซึ่งมีทั้งที่เกี่ยวกับศาสนาประเพณีและเกี่ยวกับประเพณีเนื่องชีวิต ส่วนที่เกี่ยวข้องกับประเพณีเนื่องชีวิตซึ่งจัดอยู่ในประเภทงานบุญเป็นความเชื่อที่ส่งผลมายังเรือนและขนาดของเรือน เพราะงานบุญเป็นงานที่ทุกคนในสังคมเดียวกันสามารถเข้าร่วมอย่างจริงจัง และในระบบสังคมเครือญาติแบบไทย-ไทนี้การเป็นเจ้าภาพงานบุญไม่ว่าจะเป็น บวช แต่งงาน ทำขวัญเดือน โขนผมไฟ ฯลฯ เป็นการแสดงถึงความมีอำนาจ มีบารมี (ยศ สันตिसุมปติ 2543:15) และในความเชื่อลักษณะดังกล่าวผู้ใดอยู่ในฐานะที่จะเป็นเจ้าภาพงานบุญลักษณะนี้ได้ จำเป็นต้องสร้างเรือนให้มีพื้นที่ประกอบกิจกรรมดังกล่าวได้สะดวก ซึ่งจะพบเห็นได้ชัดเจนว่าเรือนของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คหบดี นายอำเภอ ฯลฯ มักจะเป็นเรือนที่มีพื้นที่ดินขนาดใหญ่ที่จะรองรับกิจกรรมการเป็นเจ้าภาพงานบุญต่างๆ ได้สะดวกอันเป็นผลมาจากความเชื่อดังกล่าวนั่นเอง

ความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติชีวิตและเรือนที่เห็นเด่นชัดอีกประการหนึ่งในเรือนไทเขิน คือ การใช้วัสดุก่อสร้างเรือนที่มาจากธรรมชาติแวดล้อมสามารถใช้หมุนเวียนได้โดยไม่ต้องพึ่งพาวัสดุแปลกปลอมจากแหล่งอื่นทำให้เกิดความกลมกลืนและความยั่งยืนระหว่างเรือนและธรรมชาติอย่างเด่นชัด แต่หากเปรียบเทียบระหว่างการใช้วัสดุในเรือนไทเขินเชิงใหม่และเรือนไทเขินเชิงดงจะพบว่าในความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติที่คล้ายคลึงกันนี้ เรือนไทเขินเชิงดงมีการใช้วัสดุที่หลากหลายกว่าเรือนไทเขินเชิงใหม่ซึ่งส่วนใหญ่ใช้ไม้จริงที่แปรรูปแล้วทั้งสิ้น ส่วนหลังคาเป็นกระเบื้องดินเผาของท้องถิ่น เมื่อพิจารณาในภาพรวมจะพบว่าเรือนไทเขินในเชิงใหม่ทุกแห่งที่ตั้งที่เข้าสำรวจเพื่อเป็นกรณีศึกษาอันประกอบด้วย บ้านป่าเหมือด อำเภอสันทราย บ้านสันอุ่ม บ้านลวงเหนือ และ บ้านร้องขี้เหล็ก อำเภอดอยสะเก็ดล้วนแต่มีสภาพทางกายภาพของเรือนและสภาพแวดล้อมธรรมชาติที่กลมกลืนกันดียังทุกแห่งที่ตั้ง

รูป 7.22 เรือนไทเขินบ้านเลขที่ 3 หมู่ 5 บ้านลวงเหนือ
อำเภอดอยสะเก็ด

รูป 7.23 เรือนไทเขินบ้านเลขที่ 39 หมู่ 4 บ้านลวงเหนือ
อำเภอดอยสะเก็ด

ตัวอย่างเรือนไทเขินที่เชียงใหม่ทั้งสองหลังจะเห็นว่าเป็นเรือนไม้ที่มีความกลมกลืนอย่างดีกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติของพื้นที่ ทั้งการใช้วัสดุธรรมชาติที่ไม่ทาสีและรูปทรงของเรือนซึ่งเปิดรับกับสภาพแวดล้อมและภูมิอากาศ แต่เมื่อเปรียบเทียบกับสภาพแวดล้อม เรือนและบรรยากาศในหมู่บ้านของไทเขินเชียงใหม่ ซึ่งมีลักษณะกลมกลืนและยังยืนอยู่ในธรรมชาติแวดล้อมเช่นเดียวกัน แต่มีการใช้วัสดุที่หลากหลายกว่าซึ่งมีทั้งไม้จริง ไม้ไผ่ ดินผสมหญ้า ดินเผา และดินดิบแต่วัสดุทุกประเภทที่กล่าวมาล้วนแต่เป็นวัสดุในธรรมชาติแวดล้อมของพื้นที่นั้นๆ ทั้งสิ้น การใช้ไม้จริงของเรือนไทเขินเชียงใหม่เป็นการใช้แบบหยาบๆ ที่ทั้งเลื่อยมือและเลื่อยจากโรงเลื่อย แต่แบบเลื่อยมือมีใช้หลากหลายกว่า ผนังไม้ไผ่มีหลายรูปแบบที่ได้จากวัสดุที่ปลูกล้อมรอบเรือนและรอบๆ หมู่บ้านชาวบ้านรู้ดีว่าช่วงหน้าฝนเมื่อตัดไม้ไผ่มาใช้งานมันจะแห้งหน่อขึ้นมารวดเร็วมากตัดเท่าไรก็ไม่หมด ดังนั้นในเรือนแต่ละหลังแม้บางหลังจะใช้ไม้จริงเป็นส่วนใหญ่ แต่ก็อดแทรกทำที่ของไม้ไผ่ที่ผสมผสานความงามในบางส่วนไม่ได้ ความผสมผสานระหว่างไม้จริงและไม้ไผ่ทำให้เกิดความงามในอีกลักษณะหนึ่งที่น่าสนใจ เรือนบางหลังเริ่มใช้อิฐดิบและอิฐเผาก้อนใหญ่ๆ ที่ใช้ดินในพื้นที่และชาวบ้านผลิตกันเองเพื่อทดแทนไม้ในเรือนที่ต้องซ่อมแซมไม้เดิมที่ผุพังและเริ่มรู้สึกว่ามีหายากขึ้นและควรเก็บรักษาไว้ทำให้พบเรือนที่เปลี่ยนผนังจากไม้เป็นอิฐเผาและอิฐดิบในรูปทรงของเรือนเดิมซึ่งเมื่อพิจารณาในภาพรวมก็ยังให้ความกลมกลืนกับธรรมชาติแวดล้อมได้อย่างดีไม่แตกต่างไปจากเรือนไม้มากเท่าใดนัก

สำหรับอิฐเผาและก่ออิฐฉาบปูนพบน้อยมาก เรือนก่ออิฐฉาบปูนพบเพียงหลังเดียวจากการสำรวจ 6 หมู่บ้าน และเป็นเรือนคหบดีเก่าของไทเขินซึ่งอายุเรือนกว่าร้อยปี¹¹ สำหรับวัสดุที่เป็นดินผสมหญ้าพบแห่งเดียวที่บ้านยางล่อ เป็นวัสดุที่ใช้กับเอ็นไฟที่ปลูกแยกออกมาจากเรือนใหญ่ ผนังดินดิบผสมหญ้านี้เป็นผนังแบบที่มีโครงไม้ไผ่เป็นโครงสร้างหลัก มีผนังไม้ไผ่ขัดแตะอย่างหยาบๆ เป็นแกนกลาง และใช้ดินดิบผสมหญ้าซึ่งหมักและเหยียบให้เข้ากันประมาณ 3 วัน นำมาฉาบทั้งสองด้านของผนังขัดแตะก็จะได้ผนังดินที่ความแข็งแรงสำหรับเอ็นไฟ ส่วนวัสดุประเภทสุดท้ายที่พบว่าเป็นผนัง คือ ผนังเยข้าว ซึ่งเป็นผนังขัดแตะฉาบทับด้วยมูลสัตว์

รูป 7.24 เรือนผนังไม้จริง

รูป 7.25 เรือนผนังไม้จริงผสมไม้ไผ่

รูป 7.26 เรือนผนังดินดินผสมหญ้า

รูป 7.27 เรือนไม้ไผ่

รูป 7.28 เรือนผนังไม้จริงผสมก่ออิฐ

รูป 7.29 เรือนผนังก่อดินดิบ

รูป 7.30 เรือนก่ออิฐและก่ออิฐฉาบปูน

รูป 7.31 เยื่อข้าวไม้ไผ่ตากมูลสัตว์

จากรูป 7.24 – 7.31 จะพบความหลากหลายของการใช้วัสดุในการสร้างเรือนของไทเขินเชียงใหม่ ซึ่งมีมากมายหลายชนิด แต่เป็นวัสดุที่สามารถใช้หมุนเวียนในถิ่นที่โดยการเสาะหาจากสภาพแวดล้อมธรรมชาติทั้งสิ้น เมื่อวัสดุดังกล่าวเสื่อมสลายผุพังลงก็สามารถทดแทนใหม่ได้โดยวัสดุเก่าทิ้งให้ผุพังลงในดิน หมุนเวียนกันได้ตลอดเวลา

จากการศึกษาความผูกพันของธรรมชาติ เรือน และชีวิต ของไทเขินทั้งเชียงใหม่และเชียงใหม่ผ่านโลกทัศน์ ความเชื่อและภูมิปัญญานี้ได้พบว่าเรือนและชีวิตของไทเขินทั้งเชียงใหม่และเชียงใหม่ต่างมีความผูกพันแนบแน่นกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ยังมีระบบสังคมที่เป็นระบบเครือญาติโดยเฉพาะในกลุ่มไทเขินเชียงใหม่ยังคงมีลักษณะการดำรงชีวิตที่เป็นแบบนุพกาลที่เข้มข้น และยังคงรักษาวิถีชีวิตของกลุ่มชนไว้ได้อย่างชนิดที่ข้ามกาลเวลา รวมทั้งข้ามชนิดของระบบเศรษฐกิจที่ล้อมกรอบอยู่ภายนอก

เชิงอรรถ

- 1 มีหลักฐานว่าในมังรายศาสตร์ พญามังรายได้กล่าวถึงการทำเหมืองฝาย ซึ่งมีมากกว่า 700 ปีแล้ว (วิวัฒน์ เตมียพันธ์ : 2539) และเป็นระบบการผันน้ำ จากที่ต่างระดับซึ่งใช้ในกลุ่มของไทล้านนา อันรวมทั้ง ไทยวน ไทเจน ไทลื้อ ไทยอง และไทใหญ่..... อรศิริ ปาณินท์ อธิบายความเพิ่มเติม
- 2 แต่ คือ ขอนไม้กั้นลำเหมืองที่ปากเป็นช่องตามสัดส่วนของการกระจายเข้า ในแต่ละพื้นที่ เพื่อให้การแบ่งน้ำเข้านายยุติธรรม (พรพิไล เลิศวิชา 2546: 286)
- 3 จากการสัมภาษณ์ นายสมหวัง สุมาลัย แก่เหมืองฝายร่องซี้เหล็ก บ้านร่องซี้เหล็ก บ้านร่องซี้เหล็ก อำเภอดอยสะเก็ด เมื่อวันที่ 13 สิงหาคม 2548.....โดย อรศิริ ปาณินท์
- 4 การผลิตเปลี่ยนแรงงานและหน้าที่ หรือลงแขก (พรพิไล เลิศวิชา 2546: 285)
- 5 จากการสัมภาษณ์ยายคำแดง บ้านเลขที่ 15 บ้านเหม้า อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 28 มีนาคม 2546.....ผู้สัมภาษณ์ อรศิริ ปาณินท์
- 6 จากการสัมภาษณ์ นายหนานยี่ บ้านเลขที่ 25 บ้านเหม้า อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 28 มีนาคม 2546.....ผู้สัมภาษณ์ โชติมา จตุรงค์
- 7 จากการสำรวจภาคสนามที่บ้านล่าว อำเภอภาคฟ้า เชียงตุง พบการแลกเปลี่ยนผลิตผลการเกษตรระหว่างชาวบ้านโดยไม่ใช้เงินเป็นตัวกลาง... ...อธิบายความ อรศิริ ปาณินท์
- 8 จากการสังเกตการณ์และสำรวจการดำเนินาและเหมืองฝายในพื้นที่บ้านสัน-อุมและบ้านร่องซี้เหล็ก อำเภอดอยสะเก็ด เมื่อวันที่ 13 สิงหาคม 2548.....อรศิริ ปาณินท์
- 9 จากการสัมภาษณ์ดาหนานมุง ไม่มีบ้านเลขที่ บ้านเลี้ยว อำเภอภาคฟ้า จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2546.....ผู้สัมภาษณ์ อรศิริ ปาณินท์
- 10 จากการสัมภาษณ์แก่เหมืองฝายร่องซี้เหล็ก (นายสมหวัง สุมาลัย) เมื่อวันที่ 13 สิงหาคม 2548.....ผู้สัมภาษณ์ อรศิริ ปาณินท์
- 11 จากการสัมภาษณ์ นายหนานยี่ และ นางแปง บ้านเลขที่ 25 บ้านเหม้า อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 28 มีนาคม 2548.....ผู้สัมภาษณ์ อรศิริ ปาณินท์

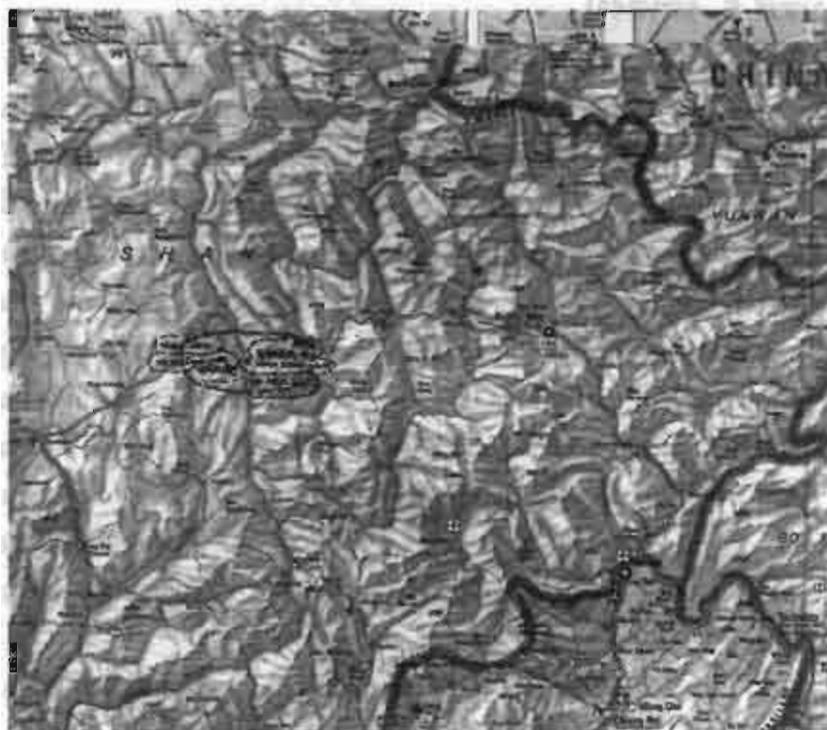
บทที่ 8 บทสรุป

ในการศึกษา “ภูมิปัญญา พัฒนาการ และความสัมพันธ์ระหว่างกันของเรือนพื้นถิ่นไทเขินเชียงใหม่-เชียงใหม่” ตามกระบวนการศึกษาซึ่งเริ่มตั้งแต่การศึกษาภาคเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มไทเขินทั้งสองแหล่งที่ตั้ง ภูมิลักษณะโลกทัศน์ บริบทของชุมชน หมู่บ้าน เรือน คติการปลูกเรือน รายละเอียดทางสถาปัตยกรรมและการใช้สอย พัฒนาการและแนวโน้มของเรือนจนถึงความผูกพันระหว่างสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ชีวิต และ เรือน ได้พบเนื้อหาต่างๆ ซึ่งเกี่ยวเนื่องระหว่างสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ชีวิต และ เรือนของไทเขินทั้งสองแหล่งที่ตั้งที่น่าสนใจมากเพราะมีทั้งเนื้อหาที่เป็นรูปธรรมที่จับต้องได้ เช่น บริบท ผังหมู่บ้าน เรือน และเนื้อหาที่เป็นนามธรรม อาทิเช่น การเชื่อมต่องานจิตวิญญาณ คน และระบบนิเวศ อันเป็นอุบายอันแยบยลที่ทำให้คนและระบบนิเวศเกิดดุลยภาพและสันติสุข ซึ่งเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมที่เป็นแก่นของชีวิตชาวไทเขิน

เพื่อให้ความเข้าใจในการศึกษาเป็นไปอย่างต่อเนื่อง จึงใคร่สรุปผลของการศึกษาโดยกระชับเป็นขั้นตอนต่อเนื่องดังต่อไปนี้

รูป 8.1 แสดงแหล่งที่ตั้งที่ศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ ประเทศไทย

รูป 8.2 แสดงแหล่งที่ตั้งที่ศึกษาในจังหวัดเชียงตุง ประเทศเมียนมาร์

8.1 ข้อจำกัดในการปฏิบัติงานวิจัย

การศึกษาเปรียบเทียบเรือนพื้นถิ่นไทเขินเชียงใหม่และเชียงตุงนี้ เป็นการศึกษาที่น่าสนใจและได้คนพบคำตอบต่างๆมากมายแต่ได้พบอุปสรรคหลายประการในการศึกษาเฉพาะที่เชียงตุง เพราะไม่สามารถสืบค้นแผนที่ที่ละเอียดได้ และการเดินทางเข้าหมู่บ้านบางพื้นที่ยังไม่มีถนนที่รถยนต์เข้าถึง ตลอดจนปริมาณเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้องกับเชียงตุงมีปริมาณน้อยมาก ต้องอาศัยการสัมภาษณ์ประกอบอย่างมาก แต่เนื่องด้วยความมีน้ำใจและความเอื้ออาทรในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันของชาวไทเขินมีอยู่อย่างเปี่ยมล้นทำให้คณะวิจัยปฏิบัติงานได้อย่างราบรื่น สำหรับการปฏิบัติงานในเชียงใหม่เป็นไปอย่างสะดวก พบปัญหาน้ำท่วมในวันสุดท้ายของการสำรวจซ้ำในเดือนสิงหาคม 2548 แต่ไม่เป็นอุปสรรคเพราะสามารถสรุปผลจากเนื้อหาที่สำรวจแล้วได้

8.2 กลุ่มชาติพันธุ์ไทเขินและถิ่นที่

“ไทเขิน” คือกลุ่มชาติพันธุ์ไทยกลุ่มหนึ่งที่มีความคล้ายคลึงกับกลุ่ม “ไทขวน” หรือ “คนเมือง” และ “ไทลื้อ” ที่เชียงใหม่ มีวัฒนธรรมหลักเดียวกัน ซึ่งอยู่ในกลุ่มของวัฒนธรรมล้านนา

ถิ่นที่ของไทเขินอยู่ในแคว้นเชียงตุงในเขตประเทศเมียนมาร์มีเมืองหลวง คือ “เมืองเชียงตุง” หรือ “เวียงเชียงตุง” เมืองเชียงตุงนี้มีชื่อเรียก

อื่นๆ หลายชื่อ อาทิเช่น **“เขมรัฐ” “ตุงคบุรี”** และในสมัยโบราณมีชื่อเรียกว่า **“ประจันตคาม” “ทมิฬราช” “โองปุ”** ชื่อเรียงตงมาจากชื่อหนองน้ำใหญ่ที่อยู่ใจกลางเมือง คือ **“หนองตุง”** ซึ่งตั้งชื่อตามฤๅษีตนหนึ่ง คือ **“ตุงคฤๅษี”** ซึ่งตามตำนานกล่าวไว้ว่าเป็นผู้ที่ให้อาหารใช้ไม้เท้าหรือ **“ไม้ชักชาย”** ชีดยบนแผ่นดินจนกลายเป็นลำน้ำชืดเป็น **“แม่น้ำชีน”** ให้น้ำไหลขึ้นไปทางเหนือเพื่อระบายน้ำจากหนองตุงที่เอ่อล้นจนท่วมบ้านท่วมเมืองจนทำให้ชาวบ้านอยู่ไม่ได้ จากชื่อของ **“ลำน้ำชีน”** ซึ่งไหลทิศทางตรงกันข้ามกับลำน้ำอื่นๆ ในอุษาคเนย์ เช่น แม่น้ำปิง แม่น้ำโขง แม่น้ำคง ซึ่งไหลลงทางใต้ ดังนั้นชาวบ้านที่อยู่ในละแวก **“ลุ่มน้ำชีน”** จึงได้ชื่อเรียกว่า **“ชาวชีน”** เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่เรียกตนเองว่า **“ไทชีน”** หรือ **“ไทเขิน”** ตามสำเนียงไทย

เชียงตุงอยู่ในฐานะบ้านพี่เมืองน้องกับเชียงใหม่เพราะพญาเม็งรายโปรดให้เจ้าน้ำท่วมผู้เป็นราชบุตรไปปกครองเมืองเชียงตุงเมื่อ พ.ศ.1786 (สุพิน ฤทธิเพ็ญ 2541:73) ก่อนหน้านั้นมีชาวลัวะปกครองในลักษณะเมืองเล็กๆ ที่ยังไม่ได้สถาปนาเป็นเมือง และความที่เชียงตุงเป็นเพียงรัฐเล็กๆ ที่เป็นกันชนระหว่างล้านนา พม่า ไท และจีน ทำให้หลีกเลี่ยงไม่พ้นกับการรุกรานของทุกรัฐโดยรอบที่เข้มแข็ง ในอดีตเชียงตุงตกอยู่ในปกครองของจีน พม่า ล้านนาและไทยในบางช่วงเวลาดังนั้นกลุ่มไทเขินจากเชียงตุงจึงมีบางส่วนที่กระจายตัวเข้ามาอยู่ในเชียงใหม่ พม่า และจีน สำหรับในจังหวัดเชียงใหม่มีหมู่บ้านชาวไทเขินหลายแห่ง (ทวี สว่างปัญญางกูร 2527:7) เช่น บ้านทรายมูล บ้านมอญ บ้านน้อย บ้านสันกลาง ในอำเภอสันกำแพง บ้านสันตันแห่น บ้านไร่ ในเขตอำเภอสันป่าตอง บ้านสันป่าสัก บ้านซอแล เขตอำเภอแม่แตง บ้านลวงเหนือ บ้านสันฮุ่ม บ้านลวงใต้ อำเภอ ดอยสะเก็ด เป็นต้น กลุ่มไทเขินที่เข้ามาอยู่ในเชียงใหม่ส่วนใหญ่เข้ามาในยุคที่เจ้ากาวิละทำศึกเชียงใหม่ เชียงตุง และกวาดต้อนชาวไทเขินจากเชียงตุงมาเป็นเชลยตามนโยบาย **“เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง”** (ทวี สว่างปัญญางกูร 2527:7)

ปัจจุบันในกลุ่มภาคเหนือตอนบนที่เป็นที่ราบกันดีว่าเป็นกลุ่มล้านนานั้นมีการผสมผสานของกลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งยากที่จะแยกแยะด้วยสายตาว่าคนใดเป็นไทยวน ไทเขิน ไทลื้อ ไทยอง หรือไทใหญ่ เพราะมีวัฒนธรรมร่วมที่คล้ายคลึงกัน แม้แต่ตัวอักษรก็คล้ายคลึงกัน

8.3 บริบทและหมู่บ้าน

บริบทของไทเขินทั้งเชียงใหม่และเชียงตุงมีลักษณะร่วมของภูมิ-ลักษณะที่เป็นพื้นที่สูงเป็นป่าเขาและพื้นที่ต่ำระดับมีที่ราบลุ่มน้ำในลักษณะเดียวกัน แต่เชียงตุงพื้นที่เป็นเขามากกว่าเชียงใหม่ ที่ราบสำหรับเกษตรกรรมนี้น้อยกว่า ลำน้ำสายหลักของกลุ่มไทเขินเชียงใหม่ คือ แม่น้ำปิงในลุ่มอำเภอเมือง แม่น้ำกว๊นาในพื้นที่อำเภอดอยสะเก็ด และแม่น้ำขานในพื้นที่อำเภอสันป่าตอง สำหรับไทเขินเชียงตุงมีลำน้ำสายหลักสองสาย คือน้ำชีนและน้ำหลาน

เนื่องจากมีลักษณะร่วมของภูมิลักษณะดังกล่าวทำให้พบว่าเชียงใหม่และเชียงตุงต่างก็มีระบบการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรเป็นระบบเหมืองฝายเช่นเดียวกัน ระบบเหมืองฝายน้ำเป็นระบบการจัดการน้ำซึ่งถ่ายทอดมาจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษเพื่อให้เกิดดุลยภาพระหว่างวิถีชีวิตและธรรมชาติสามารถทำให้ทุกพื้นที่ที่มีระดับของภูมิลักษณะต่างกันสามารถแบ่งปันน้ำใช้กันได้อย่างยุติธรรม ซึ่งนอกจากจะเป็นการจัดการตามเทคโนโลยีพื้นบ้านแล้ว ยังแฝงไว้ด้วยวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทรของชาวไทเขิน เพราะต้องอาศัยการร่วมแรงร่วมใจและการแบ่งปันซึ่งรับรู้ร่วมกันสำหรับเจ้าของนาทุกแปลงที่อยู่ในระบบเหมืองฝาย ตั้งแต่เหมืองใหญ่ เหมืองย่อย และน้ำเหมืองบ้าน รวมทั้งการแบ่งเหมืองน้ำดี “เหมืองกิน” และเหมืองน้ำเสีย “เหมืองเสีย” หรือ “เหมืองล่อง” ที่ระบายน้ำจากไร่ในที่เพาะปลูกแล้วเข้าสู่ลำน้ำธรรมชาติ (พรพิไล เลิศวิชา 2546:28)

8.4 ความเหมือนและความต่างของระบบเหมืองฝายเชียงใหม่และเชียงตุง

ในระบบพื้นฐานของเหมืองฝายเช่นเดียวกัน เหมืองฝายของเชียงตุงใช้เฉพาะระบบแบบบุพกาล ค่อยๆ กระจายน้ำไปตามระดับความต่างของระดับพื้นดิน กระจายลงสู่ไร่ผืนนาพบกับระบบของการขุดบ่อ ขุดหนอง บึง และเชื่อมโยงหนองบึงธรรมชาติกับลำเหมืองขุด แต่ระบบเหมืองฝายของเชียงใหม่มีการพัฒนาผสมผสานระหว่างระบบเหมืองฝายและบุพกาลผนวกกับเทคโนโลยีใหม่หลายรูปแบบ เช่นมีการเพิ่มรางรินและเหมืองคอนกรีตเพื่อกระจายน้ำจากเหมืองใหญ่ไปยังที่ต่างระดับได้พร้อมๆ กัน โดยไม่ต้องค่อยถ่ายระดับไปเรื่อยๆ แบบโบราณ

รูป 8.3 น้ำจากรางรินจ่ายไปต่างระดับของเชียงใหม่

รูป 8.4 น้ำจากเหมืองฝายแบบชาวบ้านของเชียงตุง

รูป 8.5 ลำเหมืองที่ผสมผสานเทคโนโลยีใหม่ของเชียงใหม่

รูป 8.6 ลำเหมืองแบบบุพกาลของเชียงตุง

รูป 8.7 “บ่อน้ำ” ในบ้านของไทเขิน เชียงใหม่

รูป 8.8 “บ่อน้ำ” ในบ้านของไทเขินเชียงตุง

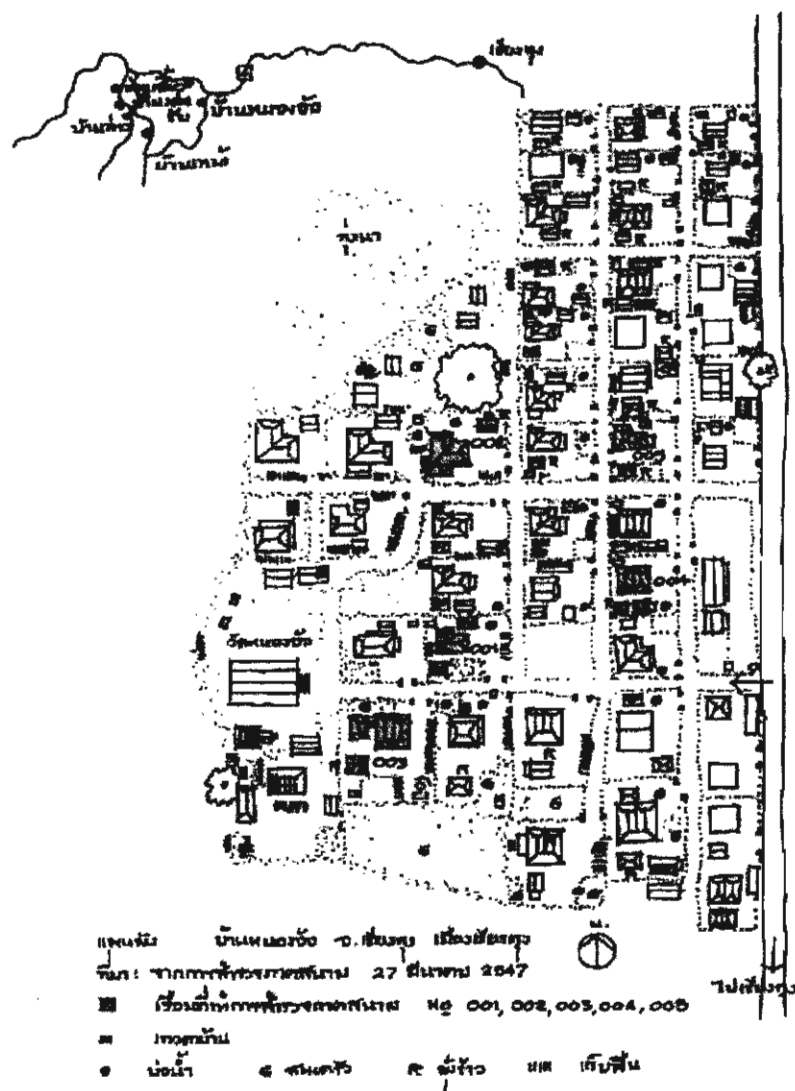
ระบบวางรินต่างระดับเริ่มในสมัยเงินผ้นของรัฐบาล มรว.คึกฤทธิ์ ปราโมช¹ และในปัจจุบันในพื้นที่อำเภอคอยสะเกิดต่อไปยังจังหวัดลำพูนและลำปาง ภาครัฐได้จัดระบบการจัดการน้ำเข้ายังเหมืองฝายเดิม ผ่านเหมืองแม่กวง ซึ่งรับน้ำจากเขื่อนแม่กวง ระบบนี้เป็นระบบของภาครัฐที่คิดว่าเหมาะสม แต่ในข้อเท็จจริงทำให้เกิดปัญหาเพราะไม่ได้จ่ายน้ำทุกวัน แต่จ่ายแบบ 10 วัน และปิดน้ำ 8 วัน² ซึ่งกลายเป็น “น้ำวันที่” ซึ่งเป็นคำเสียดสีที่ใช้เรียก “น้ำชลประทาน” ซึ่งไหลมาตามวันที่กำหนดไว้แล้วไม่ใช่ตามความเป็นจริงหรือความต้องการของการผลิต (พรพิไล เลิศวิชา 2546:282)

8.5 สภาพทางกายภาพของหมู่บ้าน

ลักษณะร่วมทางกายภาพของหมู่บ้านไทเขินเชียงใหม่และเชียงตุงคือการมีองค์ประกอบหลักทางกายภาพเหมือนกัน ในหมู่บ้านซึ่งทั้งชาวบ้านไทเขินเชียงใหม่และเชียงตุงเรียกเหมือนกันว่า “บ้าน” ประกอบด้วยวัดในหมู่บ้าน ศาลประจำหมู่บ้าน ซึ่งไทเขินเชียงใหม่เรียก “เสื่อบ้าน” ไทเขินเชียงตุงเรียกว่า “เทวดาบ้าน” ลานประจำหมู่บ้านและวัด “ช่วงบ้าน” และ “ช่วงวัด” ทั้งสองแห่งเรียกชื่อเหมือนกัน ศาลประจำวัด ไทเขินเชียงใหม่เรียก “เสื่อวัด” ไทเขินเชียงตุงเรียก “เทวดาวัด” ความต่างของผังหมู่บ้านอยู่ที่การจัดกลุ่มเรือนซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลมายังระบบถนนในหมู่บ้าน

หมู่บ้านไทเขินเชียงใหม่ กรณีศึกษานบ้านสันอุ้ม บ้านลวงเหนือ และบ้านร้องขี้เหล็ก ในอำเภอคอยสะเกิด รวมทั้งหมู่บ้านอื่นๆ ที่เข้าสำรวจทางกายภาพพบว่าหมู่บ้านต่างๆ มีระบบของการจัดองค์ประกอบผังคล้ายคลึงกัน ถนนหลักในหมู่บ้านแยกเป็นสายประธาน สายรอง ยังเป็นแนวการเกาะกลุ่มบ้าน ซึ่งมีการเกาะกลุ่ม 2 ระบบ คือระบบเรือนเดี่ยวล้อมรั้วเฉพาะกับระบบเรือนกลุ่มในระบบเครือญาติไม่ล้อมรั้วแยกแต่หลังแต่ล้อมรั้วเป็นกลุ่มๆ ถนนหลัก ถนนรอง และถนนซอยเริ่มเข้าระบบตาตารางเป็นส่วนใหญ่ วัดของหมู่บ้านมี 2 ลักษณะ คือ วัดอยู่ในศูนย์กลางของหมู่บ้าน และวัดอยู่ริมหมู่บ้าน ส่วนไร่นาอยู่ในระบบเดียวกันทั้งหมดคือล้อมรอบหมู่บ้านมีระบบเหมืองฝายในลักษณะเครือข่ายแบบเข้าถึงทุกพื้นที่นา ริมขอบหมู่บ้านมักปลูกต้นไม้หนาแน่นเป็นที่สังเกตได้เด่นชัด

สำหรับหมู่บ้านไทเขินเชียงตุงนั้น ลักษณะของบริบทหมู่บ้านทางกายภาพอยู่ในระบบเดียวกันกับไทเขินเชียงใหม่ กล่าวคือ องค์ประกอบหลักของหมู่บ้านเหมือนกัน หมู่บ้านเกาะตัวกันเป็นกระจุกมีลำเหมืองโอบล้อมหมู่บ้านสำหรับหมู่บ้านที่มีอายุการตั้งถิ่นฐานมาก(50-100 ปีขึ้นไป) มีไร่นาล้อมรอบหมู่บ้าน และมีระบบเหมืองฝายผันน้ำเข้าสู่ไร่นา สำหรับการวางกลุ่มเรือนในหมู่บ้านของไทเขินเชียงตุงมีความต่างไปจากไทเขินเชียงใหม่ เพราะเริ่มมีความต่างระหว่างระบบถนนในหมู่บ้านที่แปรเปลี่ยนไปเป็นปฏิกาดตรงกับอายุการสร้าง หมู่บ้านเหมาอำเภออย่างล่อเป็นหมู่บ้านที่อายุกว่า 100 ปี มีระบบการวางผังและระบบการดำรงชีวิตที่ยั่งยืนหยัดแบบบุพกาล ระบบ

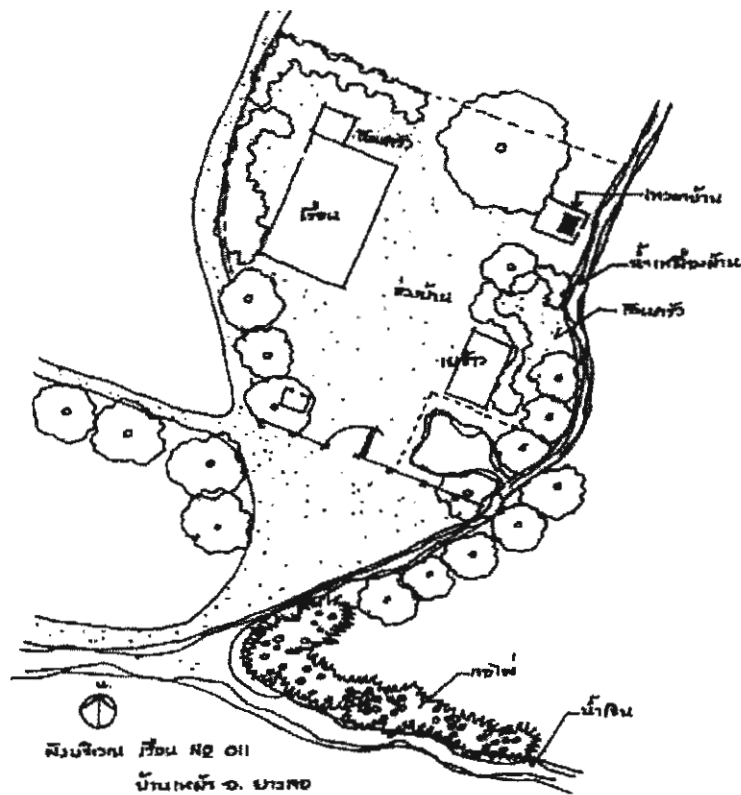
รูป 8.12 แผนที่หมู่บ้านหนองอ้อ อำเภอเชียงตุง

ส่วนแผนผังหมู่บ้านหนองอ้อ อำเภอเชียงตุงซึ่งเป็นหมู่บ้านใหม่อายุการสร้าง 25-30 ปี เป็นหมู่บ้านที่ระบบถนนแบบตารางมาก่อนการวางตัวเรือนแต่ละครอบครัวกันรั้วแยกจากกันเหมือนหมู่บ้านจัดสรรสมัยใหม่ สิ่งที่ยังคงเหลือในระบบดั้งเดิม คือ วัด และเวทดาบ้านเท่านั้น ส่วนช่วงบ้านในระบบเครือญาติแบบดั้งเดิมเลือนหายไปหมด

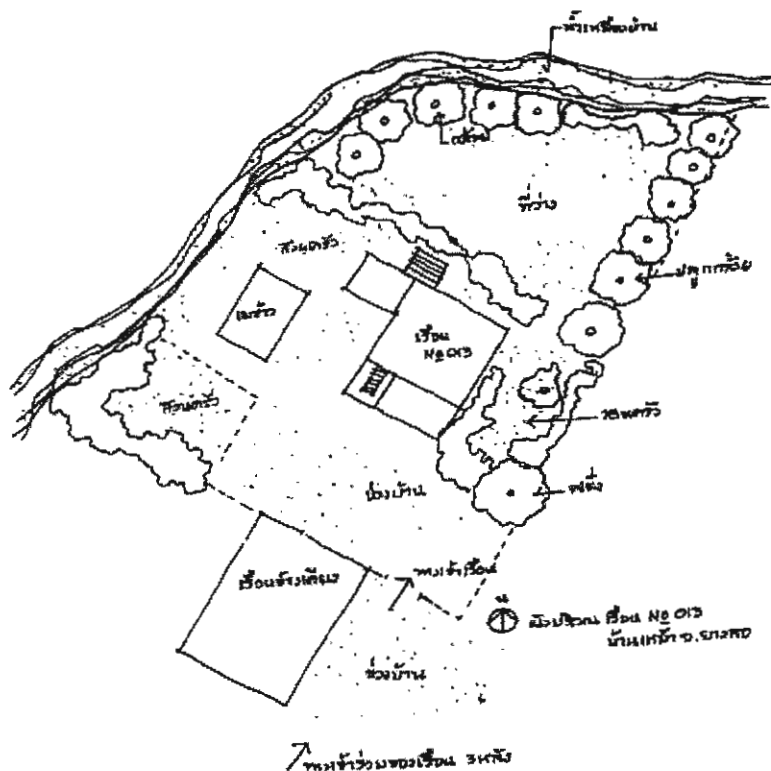
8.6 รูปลักษณะของผังบริเวณเรือนที่สัมพันธ์กับผังหมู่บ้าน

เป็นที่ น่าสังเกตและน่าสนใจในความสัมพันธ์ของการดำรงชีวิตระหว่างไทเขินเชียงใหม่และเชียงตุงที่สื่อความหมายด้วยผังบริเวณเรือนของทั้งสองกลุ่ม เพราะในบรรดาเรือนที่สำรวจในรายละเอียดของทั้งสองกลุ่มไทเขินเชียงใหม่และเชียงตุงรวม 30 หลังได้พบลักษณะร่วมขององค์ประกอบผังบริเวณในลักษณะที่เหมือนกันเป็นอย่างมาก ทั้งองค์ประกอบในผังบริเวณ

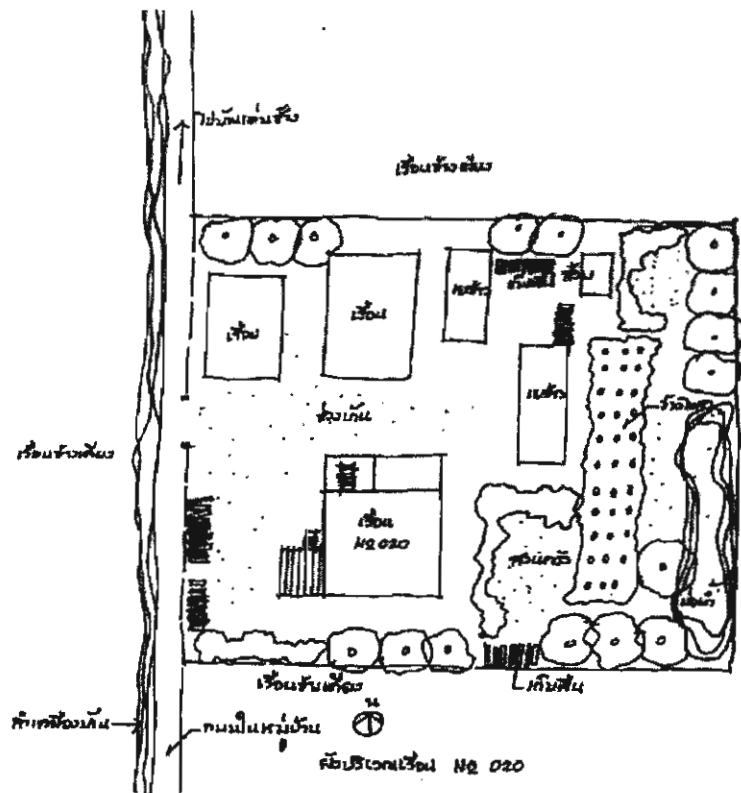
ซึ่งประกอบด้วย ตัวเรือน เย็บขาว โรงเก็บอุปกรณ์การเกษตร โรงเลี้ยงสัตว์ บ่อน้ำ
สวนครัว ต่อมาน้ำ ทั้ง 2 แหล่งมีเหมือนกันทุกประการ แม้แต่ลักษณะการ
วางทิศทางของเรือนวางเย็บขาวขนานกับเรือนและวางในลักษณะตามตะวัน
มีระยะห่างพอที่เงาจะไม่ทับกัน³ พร้อมกับมีช่องเรือนเล็กๆด้านหน้าเรือน
เช่นเดียวกัน ความต่างของผังบริเวณระหว่างไทเขินเชียงใหม่และเชียงตุง
เท่าที่ปรากฏ คือการใช้ประโยชน์จากลำเหมืองมีลักษณะต่างกัน เนื่องจาก
หมู่บ้านไทเขินเชียงใหม่มีความเจริญทางวัตถุสูงกว่า มีระบบสาธารณูปโภค
ที่พัฒนามากว่า การอาศัยลำเหมืองธรรมชาติหรือลำเหมืองขุดเพื่อเป็นน้ำอุปโภค
ในเรือนเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็น แต่สำหรับเชียงตุงลำเหมืองที่ผ่านเรือนเป็นหัวใจของ
การเกษตรและสวนครัวของครัวเรือน ดังนั้นหากมีโอกาสเลือกที่ตั้งเรือนได้
บริเวณติดลำเหมืองจะถูกเลือกก่อนเป็นอันดับแรก ทำให้เห็นสวนครัวเรียงเป็น
แนวยาวติดลำเหมือง

รูป 8.13 ผังบริเวณเรือนนางแดง เลขที่ 15 บ้านเหนือ

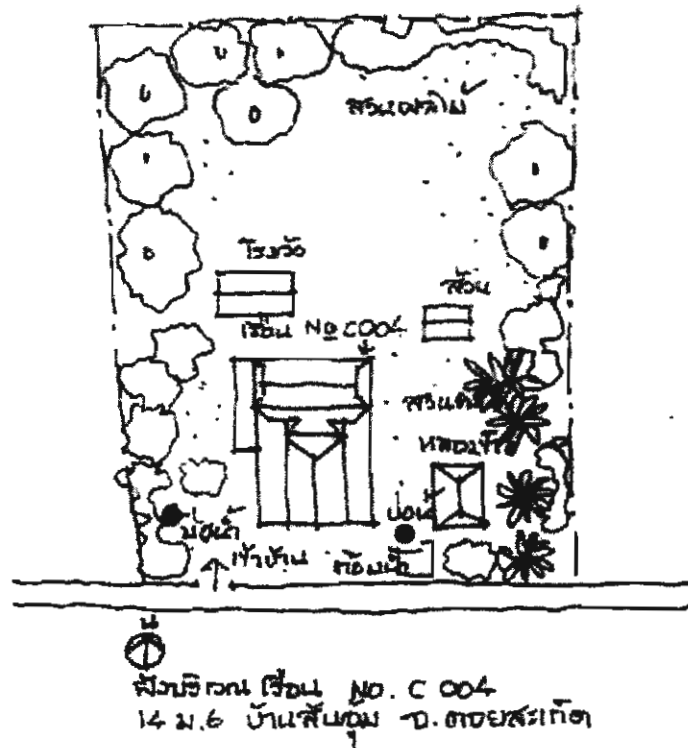
รูป 8.14 ผังบริเวณเรือนนายหนานอีและนางแปงเลขที่ 25 บ้านเหนือ อำเภอฝาง

รูป 8.15 ผังบริเวณเรือนตาดานามุง ไม่มีบ้านเลขที่บ้านเดี่ยว อ.กาดฟ้า

กรณีศึกษาทั้ง 3 กรณีเป็นผังบริเวณของเรือนที่อยู่ติดลำเหมือง และติดถนนจะเห็นได้ว่าเรือนที่อยู่ติดลำเหมือง จะเอาส่วนที่เป็นสวนครัวไว้ริมลำเหมืองเพื่อจะได้ใช้พองวดน้ำรดสวนครัวได้สะดวก แต่เรือนที่อยู่ติดถนนแม้จะมีลำเหมืองหน้าบ้าน แต่มีถนนคั่นกลางไม่สามารถใช้น้ำจากลำเหมืองได้ ต้องขุดบ่อน้ำในบริเวณบ้านเพื่อนำน้ำจากบ่อขุดมาใช้รดน้ำสวนครัวและใช้เป็นบ่อเลี้ยงปลาไปด้วยในตัว

สำหรับเรือนไทเงินเชียงใหม่เรือนหลังโหนดอยู่ติดลำเหมืองก็จะใช้ประโยชน์จากลำเหมือง และถ้าไม่อยู่ติดลำเหมืองก็จะขุดบ่อของตนเองและใช้น้ำจากบ่อขุดเพื่อใช้กับสวนครัวและต้อมน้ำ บางเรือนมีบ่อขุดเพื่อให้น้ำในบ้านถึง 3 บ่อ บ่อแรกอยู่หน้าบ้าน บ่อที่สองอยู่ติดสวนครัว บ่อที่สามอยู่ติดกับเรือนครัว

รูป 8.18 ผังบริเวณเรือนเลขที่ 14 ม.6 บ้านสันอุ้ม อำเภอต๋อยสะเกิด

ลักษณะการเกาะกลุ่มของผังบริเวณเรือนในหมู่บ้านสะท้อนถึงวิถีชีวิตอย่างแจ่มชัด ในหมู่บ้านยังคงลักษณะแบบเครือญาติทั้งในเชิงใหม่และเชิงตง ผังบริเวณของ เรือนจะรวมกันเป็นกลุ่มย่อยๆ ไม่กันรั้ว สามารถเดินผ่านไต้ถุนบ้านต่อเนื่องกันไป หากันได้สะดวก เครื่องญาติของกลุ่มไทเขินทั้ง 2 กลุ่มนี้มีทั้งเครือญาติจริงที่เป็น พี่น้อง ลูกพี่ลูกน้อง เรียงพี่เรียงน้อง แต่บางกลุ่มเป็นเครือญาติสมมติที่สนิทสนม กันมาหลายชั่วอายุ นับญาติเหมือนเป็นพี่น้องก็มีหลายกลุ่มในผังบริเวณบางกลุ่ม มีความผูกพัน ห่วงใยและเอื้ออาทรซึ่งกันและกันมากกว่าเครือญาติจริงเสียอีก คณะวิจัยของเราวนเวียนเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์อยู่หลายวัน จนกลายเป็นเครือ ญาติของชาวบ้าน มีตา ยาย พี่น้อง ในหมู่บ้านมากมาย และอิมหมีพินด้วยน้ำใจ ของเครือญาติสมมติของเรา ระบบเครือญาติของไทเขินทั้งเชิงใหม่และเชิงตง นี้มิใช่มีความสัมพันธ์เฉพาะกับระบบการอยู่อาศัยเท่านั้น แต่ยังมีความ สัมพันธ์กับระบบการผลิต ซึ่งเป็นการเกษตรแบบพึ่งตนเองอย่างมากด้วย เพราะการผลิตทางการเกษตรต้องการอาศัยการช่วยกันลงแรงผลัดเวียนกันไป ในกลุ่มเครือญาติ ซึ่งเรียกว่า “เฮามือเฮาวัน” ซึ่งเหมือนกับ การ “ลงแขก” ของภาคกลาง

8.7 รูปลักษณะของเรือน การใช้สอย และความเชื่อที่ส่งผลมายังรูปแบบและรูปทรงของเรือน โครงสร้างและวัสดุก่อสร้าง

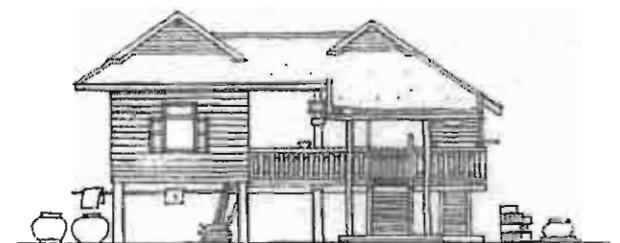
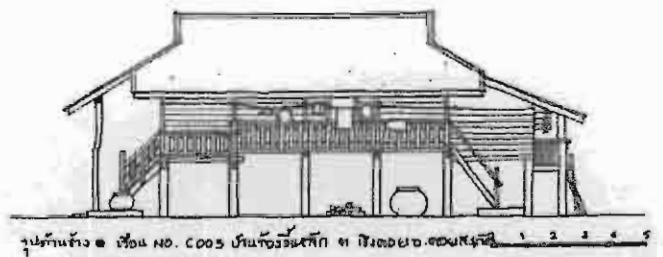
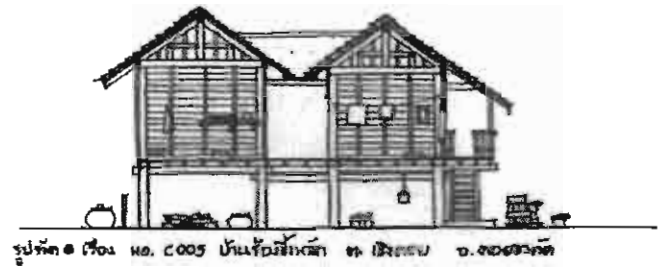
ในการศึกษารูปลักษณะของเรือน และการใช้สอยในเรือน ซึ่งส่งผลมายังรูปแบบของผังพื้นเรือน ได้พบว่าการใช้สอยในเรือนซึ่งเป็นตัวกำหนดประเภทของพื้นที่บนเรือนของไทเขินเชียงใหม่ และเชียงตุงมีรูปแบบที่เหมือนกันอย่างมาก ซึ่งประกอบด้วยบันไดเรือนได้หลังคาคลุม ต่อมายังชานนอกได้หลังคาคลุม และต่อเนื่องกับเต็นซึ่งเป็นพื้นที่โล่งซึ่งเรียกชื่อว่า “เต็น” เหมือนกันตัวชานก่อนเข้าในเต็นทางเชียงใหม่เรียกว่า “ชาน” หรือ “จาน” ทางเชียงตุงเรียก “นอกเต็น” องค์ประกอบในเรือนที่เหลือคือครัวและห้องนอน ครัวของไทเขินเชียงตุงมีสองลักษณะ คือครัวรวมอยู่ในเรือนเรียกว่า “ฮ้องไฟ” และครัวแยกติดกับเรือนเรียก “เฮินไฟ” แต่ของไทเขินเชียงใหม่พบแต่ครัวแยกอยู่ท้ายเรือน

สำหรับส่วนนอนซึ่งเป็นพื้นที่มีความเป็นส่วนตัวที่สุดของไทเขินเชียงใหม่มักจะวางต่อจากเต็น โดยแยกเป็น 2 ห้องมีทางเดินกลางซึ่งต่อเนื่องไปยังครัวซึ่งอยู่ด้านหลังสุดของเรือนต่อเนื่องไปยังชานชั้นล่างลักษณะการวางห้องนอนสองข้างมีทางเดินกลางเสมือนจะเป็นสูตรของการวางผังพื้นของไทเขินเชียงใหม่เพราะส่วนใหญ่จะเป็นลักษณะนี้แทบทั้งสิ้น

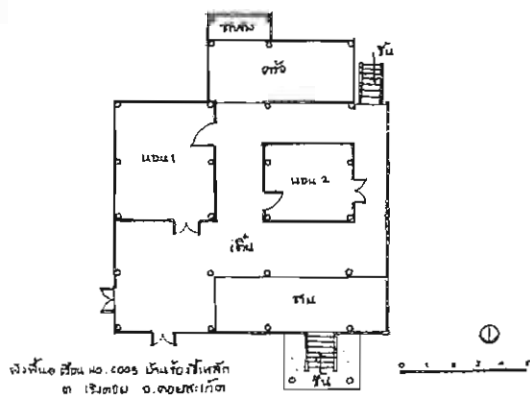
ส่วนของไทเขินเชียงตุงก็มีสูตรเฉพาะของตนเองเช่นเดียวกัน คือห้องนอน (ฮ้องนอน) อยู่ปลายสุดของเต็นเหมือนกันทุกหลังคู่กับ “แม่เตาไฟ” ซึ่งอยู่ปลายสุดของเรือนเช่นเดียวกัน ต่อจาก “ฮ้องไฟ” หรือ “เฮินไฟ” ของไทเขิน เชียงตุงจะมีชานชั้นล่างภายนอกลดระดับตัวเรือนซึ่งเรียกว่า “จานนอก”

หากสังเกตระบบการจัดวาง “ครัวไฟ” ของทั้งเชียงใหม่และเชียงตุงจะพบว่า ระบบการดำรงชีวิตของชาวไทเขินเชียงตุงยังเป็นแบบบุพกาลที่ยังคงยึดถือ “แม่เตาไฟ” เป็นศูนย์กลางของการดำรงชีวิต ดังนั้นตำแหน่งของ “แม่เตาไฟ” ไม่ว่าจะอยู่ที่ใดก็ตาม จะมีความสัมพันธ์กับเต็น เพราะถือว่าเต็นคือพื้นที่กลางของครอบครัว ชีวิตในครอบครัวไม่ว่าจะ “เกิด” “ป่วย” “บวช” หรือ “ตาย” จะอยู่กับ “แม่เตาไฟ” ซึ่งให้ทั้งความอบอุ่นและอาหารเพื่อเลี้ยงปากท้องให้มีชีวิตอยู่ ระบบแบบบุพกาลนี้ให้ผลต่อจิตใจอย่างมาก

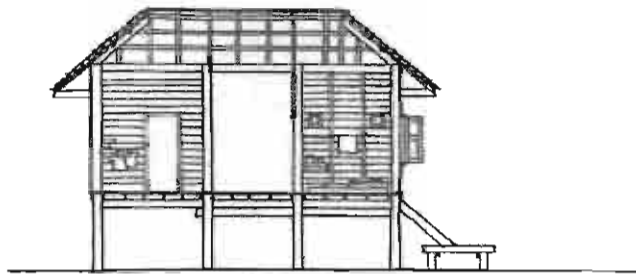
สำหรับไทเขินเชียงใหม่ซึ่งมีการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านชีวภาพและความปลอดภัย ได้ปรับตำแหน่ง “ครัวไฟ” ให้แยกออกต่างหากจากเรือนหลัก และอยู่ในตำแหน่งได้มดงนั้นการศึกษาผังพื้นของเรือนทั้งสองแหล่งจะพบพัฒนาการของการดำรงชีวิตไปด้วยพร้อมๆ กัน

เรือน นอ. ๕๐๐๕ เลขที่ ๓๓ หมู่ ๗ บ้านร่องขี้เหล็ก ต. เจริญสุข อ. ดอยสะเก็ด
เจ้าของเรือน นายเย็น สายกา
อายุการสร้าง ๓๕ ปี
จำนวนผู้อยู่อาศัย ๕ คน
พื้นที่ใช้สอยทั้งหมด ๑๑๙.๕ ตารางเมตร
วันที่สำรวจ ๒๕ มกราคม ๒๕๕๖

รูป 8.19 แสดงผังพื้น รูปตัด รูปด้าน และทัศนียภาพของเรือนนายเย็น สายกา บ้านเลขที่ ๓๓ หมู่ ๗ บ้านร่องขี้เหล็ก ตำบลเจริญสุข อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

รูปตัด • เรือน No. 0008 บ้านลวงเหนือ ต.ลวงเหนือ อ.ดอยสะเก็ด

รูปด้านหัว • เรือน No. 0008 บ้านลวงเหนือ ต.ลวงเหนือ อ.ดอยสะเก็ด

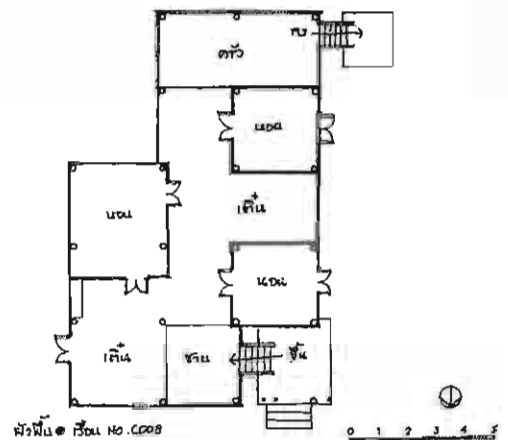

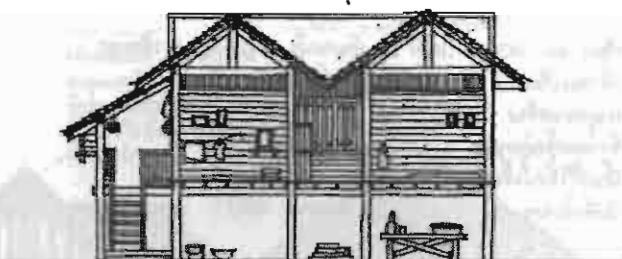
รูปด้านท้าย • เรือน No. 0008 บ้านลวงเหนือ ต.ลวงเหนือ อ.ดอยสะเก็ด

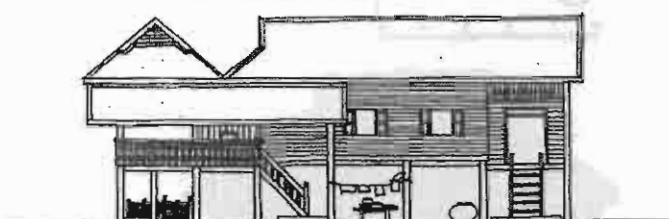
รูป 8.20 แสดงผังพื้น รูปตัด รูปด้าน และทัศนียภาพของเรือน นายวันจันทร์ บุญยชัย บ้านเลขที่ 3 หมู่ 5 บ้านลวงเหนือ ตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

เรือน No. 0008 เลขที่ 3 หมู่ 5 บ้านลวงเหนือ ต.ลวงเหนือ อ.ดอยสะเก็ด
เจ้าของเรือน นายวันจันทร์ บุญยชัย
อาคารสำหรับ ๑๐ ปี
จำนวนผู้อยู่อาศัย 1 คน
พื้นที่ใช้สอยทั้งหมด ๑๗ ตารางเมตร
วันที่สำรวจ 27 มกราคม 2546

รูปตัด • เรือน No. C004 บ้านสันอุ้ม ต.เวียงชัย อ.ดอยสะเก็ด

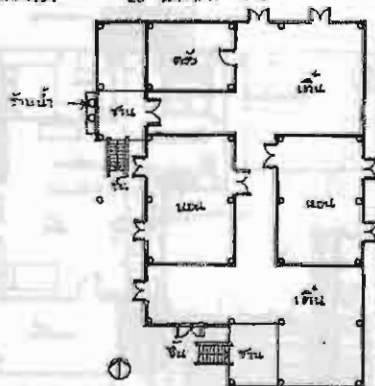

รูปตัดชั้น • เรือน No. C004 บ้านสันอุ้ม ต.เวียงชัย อ.ดอยสะเก็ด 0 1 2 3 4 5

รูปตัดหน้า • เรือน No. C004 บ้านสันอุ้ม ต.เวียงชัย อ.ดอยสะเก็ด

เรือน No. C004 เลขที่ 14 หมู่ 6 บ้านสันอุ้ม ต.เวียงชัย อ.ดอยสะเก็ด
เจ้าของเรือน นายมงคล ศรีคำมา
อายุการสร้าง 45 ปี
จำนวนผู้อยู่อาศัย 4 คน
พื้นที่บริเวณที่ดิน 72 ตารางเมตร
พื้นที่บริเวณบ้าน 26 ตารางวา 2546
วันที่สำรวจ

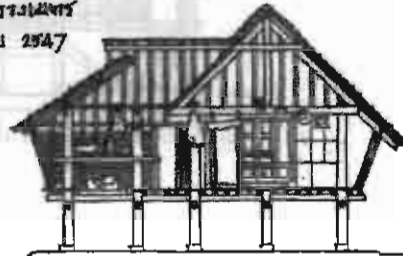

ผังพื้นที่ • เรือน No. C004 บ้านสันอุ้ม ต.เวียงชัย อ.ดอยสะเก็ด

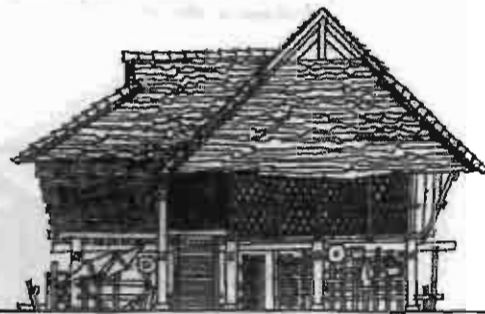

รูป 8.21 แสดงผังพื้นที่ รูปตัด รูปด้าน และทัศนียภาพของเรือนนายมงคล ศรีคำมา บ้านเลขที่ 14 หมู่ 6 บ้านสันอุ้ม ตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

เรือน NO. 013 เล่งที่ 25 บ้านหมัก อ.ยาวต จ.เชียงใหม่
 เจ้าของเรือน นายหนานยี่ และ นางแป
 อายุการสร้าง 30 ปี
 จำนวนผู้อยู่อาศัย 6 คน
 พื้นที่บริเวณต้นแบบ 58 ตารางเมตร
 วันที่สำรวจ 28 มิถุนายน 2547

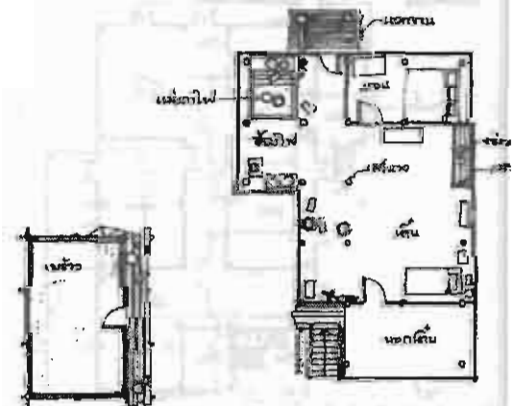
รูปด้านหน้า เรือน NO. 013 บ้านหมัก อ.ยาวต จ. เชียงใหม่

รูปด้านหน้า เรือน NO. 013 บ้านหมัก อ.ยาวต จ. เชียงใหม่

รูปด้านหลัง เรือน NO. 013 บ้านหมัก อ.ยาวต จ.เชียงใหม่

ผังพื้นเรือน เรือน NO. 013 บ้านหมัก อ.ยาวต จ.เชียงใหม่

รูป 8.22 แสดงผังพื้น รูปตัด รูปด้าน และทัศนียภาพของเรือน นายหนานยี่ และนางแป บ้านเลขที่ 25 บ้านหมัก อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบผังพื้น รูปตัด รูปด้าน และทัศนียภาพของเรือนไทเขินเชียงใหม่และเชียงตุง ตามที่ยกกรณีศึกษามาเปรียบเทียบในรายงานสรุปนี้อย่างละ 3 หลังได้พบความเหมือนขององค์ประกอบและลำดับการเข้าสู่องค์ประกอบของการใช้สอยเรือนและพบความต่างของตำแหน่งห้องนอนและครัว

8.8 ฮ้องไฟ หรือเฮือนไฟของไทเขินเชียงตุงต่างจากไทเขินเชียงใหม่เพียงไร?

เมื่อพิจารณาเฉพาะตำแหน่งของครัวไฟอย่างผิวเผินจะพบความต่างของตำแหน่งการจัดวาง เพราะเรือนไทเขินเชียงใหม่จะแยกครัวออกจากส่วนนอนและเต็น โดยนำไปไว้ท้ายเรือน แยกกันโดยเด็ดขาดจากตัวเรือน แต่ “ฮ้องไฟ” หรือ “เฮือนไฟ” ของไทเขินเชียงตุงจะอยู่ในพื้นที่เดียวกันกับ “เต็น” และ “ฮ้องนอน” หรือต่อเนื่องกันอย่างใกล้ชิดลักษณะดังกล่าวมิใช่เป็นความต่างของการจัดวางตำแหน่งเท่านั้น แต่เป็นความต่างของวิถีชีวิตที่สะท้อนมายังการวางผังพื้นเรือน ลักษณะการดำรงชีวิตของไทเขินเชียงตุงยังเป็นลักษณะแบบบุพกาลยังถือ “แม่เตาไฟ” เป็นศูนย์กลางของชีวิต ถือว่า เกิด อยู่ และตาย ในบริเวณแม่เตาไฟกลางบ้าน ซึ่งเป็นข้อเท็จจริง เพราะ “แม่เตาไฟ” เป็นที่หุงหาอาหารเพื่อให้ชีวิตรอด และเป็นที่ให้ความอบอุ่นในยามหนาว เป็นที่ให้ความอบอุ่นในยามเจ็บป่วย และเป็นที่ชำระล้างร่างกายให้สะอาดทั้งตอน “เกิด” และ “ตาย” เพราะฉะนั้น “แม่เตาไฟ” ในนัยยะของไทเขินเชียงตุงมีความหมายแก่ชีวิตยิ่งนัก มิใช่มีความหมายว่าเป็น “ครัว” แต่สำหรับไทเขินเชียงใหม่ในพื้นที่ที่ศึกษามีการพัฒนาระบบการดำรงชีวิตมาแล้วหลายระดับ ความหมายของ “แม่เตาไฟ” ดั้งเดิมค่อยเลือนหายไป แต่ก็ยังคงความสำคัญในฐานะที่เป็นที่หุงหาอาหารเพื่อยังชีพ ซึ่งมีความสำคัญต่อชีวิต ยังเป็นปัจจัยที่แนบแน่นกับการอยู่อาศัยของไทเขิน

รูป 8.25 ครัวไฟท้ายเรือนไทเขินเชียงใหม่

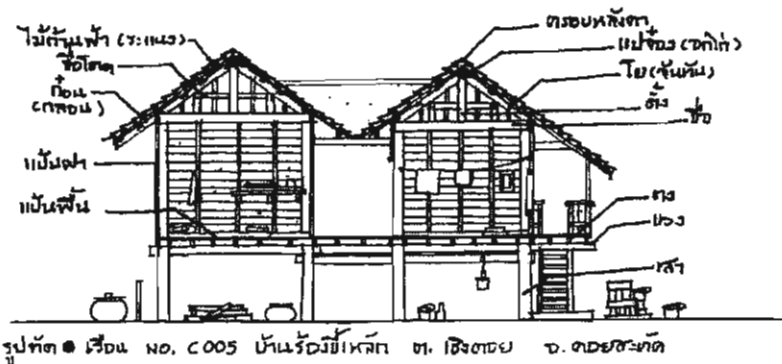

รูป 8.26 ฮ้องไฟกลางเรือนไทเขินเชียงตุง

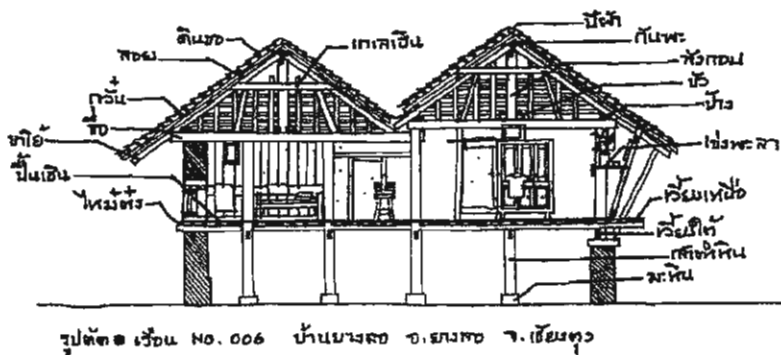
8.9 รูปทรงการใช้สอยในเรือนและความเชื่อที่ส่งผลมายังรูปแบบของเรือน

ผังพื้นของเรือนไทเขินเชียงใหม่และเชียงตุงต่างที่สูตรสำเร็จเฉพาะกลุ่มอันเนื่องมาแต่วิถีชีวิต รูปทรงของเรือนก็เช่นเดียวกัน กลุ่มไทเขินเชียงใหม่ที่มีอายุการสร้างน้อยกว่าไทเขินเชียงตุงและรูปลักษณะดูสมัยใหม่กว่า ส่วนใหญ่เป็นเรือนหลังคาจั่วเดี่ยว จั่วแฝด และหลังคาปั้นหยาที่มีความลาดชันประมาณ 35-40 องศา ฝาเรือนเป็นฝาไม้จริง โครงสร้างหลักและโครงสร้างหลังคาเป็นไม้จริง แต่เรือนไทเขินเชียงตุงยังเป็นเรือนที่มีรูปลักษณะแบบโบราณ หลังคาทรงสูงกว่ามีผสมผสานทั้งหลังคาจั่ว จั่วปั้นหยา และปั้นหยา ความเอียงลาดหลังคาส่วนใหญ่เกินกว่า 45 องศา ทำให้เห็นรูปทรงและปริมาณของหลังคามากกว่าปริมาณของผนัง

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบรูปตัดของเรือนไทเขินเชียงใหม่และเชียงตุง จะเห็นได้ชัดเจนว่าระบบโครงสร้างเรือนไทเขินเชียงใหม่เป็นระบบที่สมัยใหม่กว่าของเชียงตุง แม้ว่าลักษณะโดยรวมจะคล้ายคลึงกันมากก็ตาม

รูป 8.27 รูปตัดของเรือนไทเขินเชียงใหม่ บ้านเลขที่ 33 หมู่ 7 บ้านร่องขี้เหล็ก ตำบลเจริญชัย อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ของนายยืน สายกา

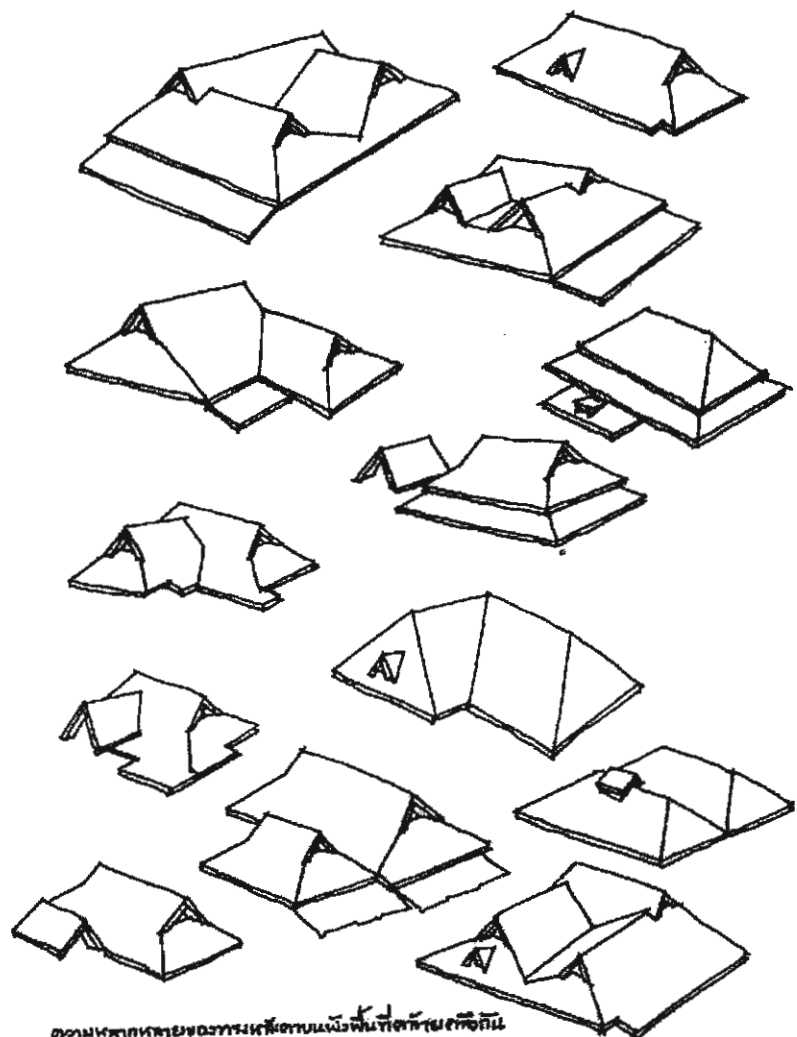

รูป 8.28 รูปตัดของเรือนไทเขินเชียงตุง บ้านเลขที่ 75 บ้านบางลอ อำเภอยางลอ จังหวัดเชียงตุง ของนายใจสามด้อย และนางนุช

8.10 การใช้สอยในเรือนและความเชื่อมที่ส่งผลมายังตัวเรือน

การใช้สอยในเรือนที่ส่งผลมายังรูปทรงของเรือนที่เห็นได้ชัด คือ "ครัว" ตำแหน่งที่เป็น "เรือนครัว" หรือ "เฮนไฟ" "ฮ้องไฟ" ทั้งของเชียงใหม่และเชียงใหม่สังเกตลักษณะพิเศษได้จาก "หลังคา" ที่ระบายความร้อนและควันได้ ซึ่งมีหลายรูปแบบของเชียงใหม่มักใช้ยกหลังคาเล็กๆ ที่ครัวไฟ พร้อมๆ กับมีการระบายอากาศที่หน้าจั่วของเรือนครัว ส่วนของไทเขินเชียงใหม่เมื่อพิจารณารูปทรงเรือนดังตัวอย่างรูปที่ 8.29 จะสังเกตเห็นได้ทันทีว่าตำแหน่งใดในรูปทรงหลังคาต่างๆ เป็นตำแหน่งของ "เฮนไฟ" หรือ "ฮ้องไฟ" เพราะจะปรากฏตำแหน่งบนหลังคาหรือหน้าจั่วของหลังคาที่จะระบายครัวและความร้อนออกจากเรือน

นอกจากนั้นตำแหน่งของเฮนไฟหรือฮ้องไฟของไทเขินเชียงใหม่จะอยู่ตำแหน่งใต้ลมเสมอ ซึ่งเป็นลักษณะเดียวกันกับเรือนไทเขินเชียงใหม่ ซึ่งจะวางตำแหน่งของครัวไฟไว้ทางทิศเหนือปลายสุดของพื้นที่เรือนซึ่งเป็นตำแหน่งใต้ลม ควันและความร้อนจากครัวจะไม่เข้ามารบกวนภายในเรือน

ความหลากหลายของทรงหลังคาบนแนวพื้นที่ตั้งอาศัยคือกัน

รูป 8.29 รูปทรงหลังคาเรือนไทเขินเชียงใหม่

8.11 ความเชื่อที่ส่งผลมายังตัวเรือน

ความเชื่อของไทเขินทั้งเชียงใหม่และเชียงใหม่ ถือว่าบรรพบุรุษเป็นผู้ที่ปกปักรักษาและคุ้มครองลูกหลาน ดังนั้นทั้งสองแหล่งจึงปรากฏ “เสานาง” “เสาเทวดา” ของไทเขินเชียงใหม่ และปรากฏ “เสาแฮก” “เสาขวัญ” ของไทเขินเชียงใหม่อยู่ในเดิน พร้อมกับ “เซ่งพะลา” ในเชียงใหม่ และ “หิ้งบรรพบุรุษ” ในเชียงใหม่ ทั้งยังปรากฏ “ตาแหลว” สัญลักษณ์แห่งการปกป้องคุ้มครองจากภัยอันตรายทั้งมวล ที่เหนือวงกบประตูเข้าเรือนเช่นเดียวกันทุกประการ สิ่งเหล่านี้คือปรากฏการณ์ที่เป็นสื่อในการกำหนดพื้นที่การใช้สอยในเรือนโดยเฉพาะในเดินของชาวไทเขินทั้งสองแหล่งที่ตั้ง

ความต่างเล็กน้อยในบรรดาความเชื่อเหล่านี้มีเพียงแต่ “เซ่งพะลา” หรือ “หิ้งพระ” ของไทเขินเชียงใหม่ ไม่ประดิษฐานพระพุทธรูป แต่ของไทเขินเชียงใหม่ประดิษฐานพระพุทธรูป เพราะชาวไทเขินเชียงใหม่มีความเชื่อว่า “พระสถิตยอยู่ในใจของทุกคน” ส่วนพระพุทธรูปซึ่งเขาเรียกว่า “พระเจ้า” นั้นอยู่ที่วัด ความเชื่อนี้เป็นผลการไปทำบุญที่วัดอย่างมาก เพราะหากจะใกล้พระพุทธรูปเจ้าจำเป็นต้องไปวัด กิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับงานบุญที่วัดมีอยู่ตลอดปี

ความเชื่อเกี่ยวกับจำนวนชั้นบันไดที่ใช้เลขมงคล 7 หรือ 9 ทำให้ความสูงของเรือนไทเขินทั้งเชียงใหม่และเชียงใหม่ กลายเป็นสัดส่วนบังคับไปในตัว ทำให้เรือนแต่ละหลังมีสัดส่วนและรูปทรงที่คล้ายคลึงกันไปหมด

รูป 8.30 ตาแหลวที่เดินของเรือนไทเขินเชียงใหม่ บ้านหลวงเหนือ อำเภอค้อยสะเกิด

รูป 8.31 ตาแหลวที่เดินของเรือนไทเขินเชียงใหม่ บ้านเหม้า อำเภอขยาลอ

รูป 8.32 ภายในเดินของเรือนไทเขินที่บ้านป่าเหมือด อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

รูป 8.33 ภายในเดินของเรือนไทเขินที่บ้านเหม้า อำเภอขยาลอ จังหวัดเชียงใหม่

เมื่อพิจารณาถึงการใช้อยหลัก และความเชื่อที่ส่งผลมายังรูปแบบของเรือนได้พบว่า ทั้งเรือนไทเขินเชียงใหม่ และเขียงตุงต่างก็มีรากฐานของความเชื่อเช่นเดียวกัน มีสังคมเครือญาติที่เคารพเทิดทูนบรรพบุรุษ และมีพื้นที่ในเรือน คือ “เต็น” ที่เป็นปัจจัยที่แสดงถึงความเชื่อเชิง ความมีน้ำใจไมตรีต่อผู้มาเยือนทั้งผู้ที่คุ้นเคยและผู้แปลกถิ่นในลักษณะเดียวกัน

8.12 ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่แสดงถึงความสัมพันธ์ของชีวิตและสภาพแวดล้อมธรรมชาติ

การศึกษาเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างกันของเรือนไทเขินเชียงใหม่และเขียงตุงนี้ได้พบภูมิปัญญาท้องถิ่นที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตและสภาพแวดล้อมมากมาย ตั้งแต่ระดับบริบทของผังกายภาพของหมู่บ้านที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศน์ จนถึงตัวเรือน การดำรงชีวิตและเทคโนโลยีพื้นบ้านที่สัมพันธ์กับชีวิต อันได้แก่

1. การจัดการน้ำของหมู่บ้านทั้งน้ำเพื่อการเกษตรและน้ำเพื่ออุปโภคบริโภคในครัวเรือน ทั้งหมู่บ้านไทเขินเชียงใหม่และเขียงตุงมีลักษณะของภูมิ-ลักษณะคล้ายคลึงกัน คือ ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีความเอียงลาด มีความต่างระดับของพื้นดินดังนั้นทั้งสองแหล่งที่ตั้งจึงใช้ระบบเหมืองฝายเพื่อการผันน้ำจากที่สูงเข้ามายังไร่นา ระบบเหมืองฝายของเขียงใหม่มีการพัฒนามากกว่าระบบของเขียงตุง เพราะมีการแทรกเสริมด้วยระบบรางรินที่ผันน้ำจากที่เดียวไปยังพื้นที่ระดับต่างกันหลายแห่งได้ แต่ของเขียงตุงยังใช้ระบบเหมืองฝายแบบนุพกาลค่อยเป็นค่อยไปและค่อยกระจายไปสู่ระดับต่างๆ ตามลำดับ

2. การจัดน้ำเพื่ออุปโภคบริโภคในครัวเรือนทั้งเขียงตุงและเขียงใหม่ต่างก็ใช้ระบบขุดบ่อแบบนุพกาล ผนวกกับการใช้บ่ยมโยกเพื่อดึงน้ำได้ดินมาใช้ในครัวเรือน ที่เขียงตุงส่วนใหญ่ครอบครัหนึ่งมี 1 บ่อ แต่ที่เขียงใหม่เรือนหลังหนึ่งอาจมีบ่อน้ำถึง 3 บ่อ แบ่งเป็นบ่อน้ำบ้าน หลังบ้าน และสวนครัว

ระบบการจัดการน้ำของชาวไทเขินทั้งเขียงใหม่และเขียงตุง มิใช่เป็นเพียงภูมิปัญญาเพื่อสร้างดุลยภาพระหว่างชีวิตและสภาพแวดล้อมเท่านั้น แต่เป็นภูมิปัญญาที่แฝงด้วยอุบายของการอยู่ร่วมกันในสังคมที่เอื้ออาทรซึ่งกันและกัน เพราะเพื่อให้การจัดการน้ำเป็นไปตามระบบ ทุกคนต้องช่วยกันมีส่วนในการจัดทำ คิดค้น แบ่งปัน ควบคุมดูแลและรักษา หรือ รวมทั้งร่วมแรงร่วมใจในการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นระบบที่ทำให้คนในสังคมและวัฒนธรรมนั้นๆ อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

สำหรับระบบเหมืองฝายของไทเขินเชียงใหม่ปัจจุบันมีพัฒนาการทางเทคโนโลยีเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นทั้งทางบวกและลบแก่การดำรงชีวิต ระบบเหมืองฝายแบบนุพกาลถูกปรับเปลี่ยนเป็นระบบเขื่อนและคลองส่งน้ำจากเขื่อนซึ่งส่งถ่ายทอดมายังเหมืองเดิมของหมู่บ้านอันเป็นระบบที่น้ำถูกส่งมาเป็นช่วงเวลาไม่เหมือนเดิมที่มีน้ำไม่มากนักแต่มีตลอดเวลา ในระบบใหม่ของรัฐที่ส่งน้ำเป็นช่วงๆ กระทบต่อวิถีชีวิตชาวนา เพราะบางพื้นที่ทำนาตามปกติไม่ได้ ต้องปรับเปลี่ยนเป็นทำสวนลำไย⁵

จากการศึกษาระบบเหมืองฝายของชาวไทเขินเชียงใหม่ในอำเภอสันทรายและดอยสะเก็ด ได้พบภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีพื้นบ้านในการจัดทำเหมืองฝายตั้งแต่ระบบเหมืองหลัก เหมืองซอย เหมืองกิน และเหมืองเสีย รวมทั้งระบบการจัดการแบ่งปัน ระบบการคำนวณขนาดของขอนเตในการจ่ายน้ำเข้านาซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับวิศวกรรมชลประทานแบบชาวบ้านที่น่าทึ่ง

สำหรับการขุดบ่อน้ำใช้ในครัวเรือนก็ได้พบภูมิปัญญาในการสืบเสาะหาแหล่งน้ำ วิธีสังเกตว่าพื้นที่ใดมีตาน้ำใต้ดินที่ขุดไปแล้วจะพบน้ำอันเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของชาวบ้าน และยังใช้ได้ในปัจจุบัน

3. การกินอยู่ระบบการกินอยู่ของไทเขินที่เชียงใหม่และเชียงใหม่ซึ่งเริ่มตั้งแต่ครัวไฟไปจนถึงลักษณะการปรุงอาหาร การกินมีเครื่องมือและอุปกรณ์ต่างๆ มากมายที่มีความหมายมากกว่าการใช้สอยตามธรรมดา เช่น เตาอังไล่แบบใช้ฟืนซึ่งเป็นการคิดค้นรูปแบบเฉพาะตัวที่สามารถวางฟืนได้ต่างไปจากรูปร่างหน้าตาของเตาอังไล่แบบใช้ถ่าน เครื่องสาน เครื่องมือซึ่งตวงวัดแบบต่างๆ ระบบการแขวนของกินและอาหารแห้งให้พ้นจากมด โดยการใช้ซี่ไต้และน้ำมันติดไว้ที่ข้อต่อของจุดแขวนเป็นต้น

4. “หลองข้าว” ของไทเขินเชียงใหม่ และ “เยข้าว” ของไทเขินเชียงใหม่เป็นองค์ประกอบสำคัญในการดำรงชีวิตของไทเขินทั้งสองแหล่งที่ตั้ง ข้าวที่แต่ละครัวเรือนเก็บเอาไว้ในเยข้าวสำหรับไทเขินเชียงใหม่ จะใช้เฉพาะกินในครอบครัวเท่านั้น ไม่ได้มีเอาไว้ขาย ถ้าครอบครัวใดปลูกข้าวได้ไม่พอกินในครัวเรือนก็สามารถหยิบยืมจากญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้านได้ เพราะทุกหมู่บ้านยังเป็นระบบเครือญาติ ดังนั้นการเก็บรักษาข้าวเป็นของจำเป็นยิ่ง ทำให้ได้พบภูมิปัญญาชาวบ้านในการสร้างอุปกรณ์กันหนูกันปลวกติดไว้ที่เสาทุกต้นของเยข้าว และยังใช้ไต้ถุนเยข้าวตั้งครกกระเดื่องโดยมีการขุดหลุมที่ไต้ถุนเยข้าวเพื่อให้ระยะของการตำข้าวสูงขึ้น ตำข้าวได้แหลกเร็วขึ้น

รูป 8.34 เครื่องชั่งอาหารแบบง่ายๆ ในห้องไฟ

รูป 8.35 การแขวนกระเจาดใส่อาหารและวิธีกันมด

รูป 8.36 แผ่นสังกะสีกันหนูของเยข้าวที่เชียงใหม่

รูป 8.37 ครกกระเดื่องและหลุมที่ขุดให้ระยะของคานสูงจากดิน

5. ช่องเปิดเพื่อการระบายอากาศของเรือนไทเซินพบกับเรือนเชียง-ใหม่มากกว่าเรือนเชียงตุง เพราะเรือนไทเซินเชียงใหม่มีวิวัฒนาการผสมผสานระหว่างเรือนกาแลดั้งเดิมกับเรือนไม้อิทธิพลตะวันตก ดังนั้นจะพบภูมิปัญญาเกี่ยวกับการอยู่สบายตามธรรมชาติมากมาย ตั้งแต่การทำพื้นและผนังที่หายใจได้ การใช้ฝาไหล ฝาโปร่ง ช่องลมโปร่งหลายช่วงทั้งเหนือผนังและที่หน้าจั่ว

แต่สำหรับเรือนไทเซินเชียงตุงเป็นคนละลักษณะเพราะมีช่องเปิดน้อยเนื่องจากอากาศหนาวเย็นกว่าความต้องการในการระบายอากาศร้อนออกจากตัวเรือนมีน้อยกว่า

สรุปผลการวิจัย

จากการทบทวนคำถามของการวิจัย ซึ่งเน้นความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมธรรมชาติ และวิถีชีวิตของชาวไทเซินที่เชียงใหม่และเชียงตุง ได้พบข้อสังเกตว่าชีวิตซึ่งสัมพันธ์กับระบบสังคมเศรษฐกิจโดยรวมของไทเซิน เชียงใหม่และเชียงตุงมีความต่าง เพราะระบบเศรษฐกิจและสังคมของไทเซิน เชียงใหม่เริ่มเปลี่ยนแปลงจากระบบพึ่งตนเองเป็นพึ่งพาเทคโนโลยีของรัฐในบางส่วน ระบบพอเพียงเริ่มเปลี่ยนเป็นระบบขายเป็นสินค้า แต่สังคมและเศรษฐกิจของไทเซินเชียงตุงยังเป็นแบบบุพกาล การผลิตเพียงเพื่อยังชีพมิได้ผลิตเพื่อขาย ระบบสังคมโดยรวมยังเป็นระบบเครือญาติทั้งที่เป็นเครือญาติจริงและเครือญาติสมมุติที่มีความเอื้ออาทรและพึ่งพาอาศัยกันได้ตลอดเวลา ยังมีความเชื่อทั้งในการดำรงชีวิตเฉพาะครอบครัว และความเชื่อทางศาสนา ประเพณีที่ยังเข้มแข็ง การเกิด บวช และตาย ยังเป็นกิจกรรมร่วมของทั้งหมู่บ้าน และนอกจากนั้นไทเซินเชียงตุงมีระบบการดำรงชีพที่เป็นแบบบุพกาลที่เข้มข้น คือไม่นิยมแต่งงานกับพม่าซึ่งต่างกลุ่มชาติพันธุ์ จะแต่งงานกับไทเซินด้วยกันเท่านั้น

สำหรับชีวิตซึ่งสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ทั้งไทเซินเชียง-ใหม่และเชียงตุงมีลักษณะเดียวกันคืออยู่กับธรรมชาติด้วยความอ่อนน้อม ถ่อมตน เข้าใจและสร้างสมภูมิปัญญาในการดำรงชีพเพื่อให้เกิดดุลยภาพของชีวิตและสภาพแวดล้อม จากข้อสังเกตดังกล่าวนำมาซึ่งคำตอบของคำถามในการวิจัย

1. ความสัมพันธ์ระหว่างระบบนิเวศ ภูมิลักษณะและผังหมู่บ้าน มีมากน้อยเพียงไร? มีความแปรเปลี่ยนหรือไม่? ปัจจัยในการแปรเปลี่ยนคืออะไร?

ความสัมพันธ์ระหว่างระบบนิเวศ ภูมิลักษณะและผังหมู่บ้านในระดับบริบทเป็นความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยมีระบบชลประทานแบบเหมืองฝายเป็นตัวเชื่อมโยงความสัมพันธ์ให้สภาพแวดล้อมธรรมชาติและหมู่บ้านอยู่ในสภาพสมดุล แต่ในระดับองค์ประกอบของผังกายภาพของ

หมู่บ้านมีความแปรเปลี่ยนไปตามช่วงเวลาของการก่อตั้งหมู่บ้าน และแปรเปลี่ยนไปตามการพัฒนาระบบสาธารณูปโภค โดยเฉพาะระบบถนน

สำหรับหมู่บ้านเก่าแก่ในเชียงตุงที่ยังเป็นสังคมแบบบุพกาลเข้มข้น สภาพแวดล้อม ระบบนิเวศ และระบบสังคมเครือญาติ เป็นตัวกำหนดรูปแบบทางกายภาพของหมู่บ้าน ตัวเรือน กลุ่มเรือน และลำเหมืองมีก่อนระบบถนน ทำให้ยังปรากฏ ช่วงบ้าน ช่วงเรือน และช่วงวัดเด่นชัดในผังหมู่บ้าน แต่ในหมู่บ้านที่เกิดขึ้นใหม่ ระบบถนนและสาธารณูปโภคเกิดก่อนสร้างเรือนระบบถนนเป็นตาราง ทำให้ช่วงบ้านและช่วงเรือนเลือนหายไปเหลือเฉพาะช่วงวัด ลักษณะดังกล่าวเกิดขึ้นทั้งในเชียงใหม่และเชียงตุง แต่ในขณะที่เชียงใหม่มีการพัฒนาระบบถนนใหม่มากมายระบบถนนหมู่บ้านที่คดเคี้ยวกลายเป็นระบบตารางไปเกือบทั้งหมด สังคมที่เป็นระบบเครือญาติซึ่งถ่ายทอดให้เห็นจากผังหมู่บ้านเลือนน้อยลงทุกที

2. รูปลักษณ์ของเรือนมีความสัมพันธ์กับผังบริเวณและผังหมู่บ้านอย่างไร?

ผังหมู่บ้านไทเขินในเชียงใหม่ปัจจุบันเน้นความสำคัญของถนน แต่ของไทเขินเชียงตุง หากเป็นหมู่บ้านเก่าเน้นความสำคัญของลำเหมือง ถ้าเป็นหมู่บ้านใหม่เน้นความสำคัญของถนน ดังนั้นจะเห็นได้ชัดเจนว่าผังบริเวณของเรือนและผังหมู่บ้านจะพยายามใช้ประโยชน์จากลำเหมืองและถนนให้มากที่สุดองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์กับปัจจัยหลักจะพยายามให้อยู่ใกล้กับปัจจัยนั้นๆ มากที่สุด

3. ความเชื่อที่มีผลต่อผังพื้นและรูปแบบของเรือนยังหลงเหลืออยู่หรือไม่? อย่างไร?

ทั้งไทเขินเชียงใหม่และเชียงตุงต่างก็มีวัฒนธรรมหลักอันเดียวกันแต่รูปทรงเรือนออกมาค่อนข้างต่างกัน กลุ่มเชียงใหม่มีลักษณะเฉพาะของตนเอง กลุ่มเชียงตุงมีลักษณะเฉพาะของรูปทรง มีความเหมือนในการใช้วัสดุท้องถิ่น แต่เมื่อพิจารณาผังพื้นเรือนของทั้งสองกลุ่ม จะพบว่าท่วงทีของผังพื้นตั้งแต่เริ่มก้าวย่างขึ้นบันไดไปทีละขั้นตอนเข้าสู่พื้นที่ต่างๆ ในเรือนจะออกมาในรูปลักษณะเดียวกัน คือ จากพื้นดินขึ้นบันไดไปยังชานบนเข้าสู่ชานนอก (นอกเต็น : ไทเขินเชียงตุง) และเข้าสู่เต็นต่อเนื่องไปยังครัวไฟ(ฮ้องไฟ หรือเฮินไฟ : ไทเขินเชียงตุง) และพื้นที่ต่อกับเต็นเป็นห้องนอน (ไทเขินเชียงใหม่มี 2 ห้องกระหนาบฮ้อมริน) ลำดับการเข้าถึงที่กล่าวมาเหมือนกันทั้งสิ้น

ความเชื่อที่หลงเหลือของไทเขินเชียงตุงมีมากกว่า เพราะระบบการอยู่และชีวิตยังเป็นแบบบุพกาลโดยเฉพาะยังถือ “แม่เตาไฟ” เป็นศูนย์รวมของชีวิต มี “เสาเอก” “เสานาง” และ “เซ่งพะลา” เป็นศูนย์ความเชื่อในเต็น มีตัวเลขมงคลของบันได 7 และ 9 ขั้น เป็นตัวกำกับสูตรของรูปร่างหน้าต่างเรือนให้ออกมาคล้ายคลึงในทำนองเดียวกันทั้งหมด

แต่สำหรับเรือนไทเขินเชียงใหม่ มีพัฒนาการของเรือนและความเชื่อที่เลือนน้อยลง เหลือเพียง เสาเอก เสาขวัญ หิ้งบรรพบุรุษ หิ้งพระในเต็น ส่วน

ใช้สอยอื่นๆ สามารถปรับตัวได้โดยไม่ต้องยึดติดกับความเชื่อมากมายที่กำหนดเป็นสูตรของเรือน แต่อย่างไรก็ตามความเชื่อก็ยังมีผลต่อผังพื้นเรือน ทำให้ผังพื้นของไทเขินเชียงใหม่ออกมาในรูปแบบคล้ายคลึงกันในห้องที่ของการจัดองค์ประกอบการใช้สอย

4. การใช้ภูมิปัญญาเพื่อให้ชีวิตและสภาพแวดล้อมมีคุณภาพมีอะไรบ้าง? มีโอกาสนำไปขยายผลหรือไม่?

การใช้ภูมิปัญญาเพื่อให้ชีวิตและสภาพแวดล้อมมีคุณภาพมีมากมายทั้งในระดับบริบทและระดับรายละเอียด อาทิเช่นระบบเหมืองฝายซึ่งเป็นระบบที่รวมภูมิปัญญาในการดำรงชีวิตไว้ในระบบอย่างมากมาย เรือนและกระบายอากาศในเรือน ทิศทางการวางเรือน เยข้าว การกิน การอยู่ เครื่องมือเครื่องใช้ในการดำรงชีพ และเนื้อหาทุกประเภทที่เกี่ยวข้องเนื่องกับภูมิปัญญาสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบสถาปัตยกรรมร่วมสมัยได้ทั้งสิ้น

ในการศึกษาคูณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นถิ่นไทเขินเชียงใหม่และเชียงตุงได้พบว่าทั้งเรือนไทเขินที่เชียงใหม่และเรือนไทเขินที่เชียงตุงต่างก็มีคุณสมบัติของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมหรือสถาปัตยกรรมที่ยั่งยืนอยู่ในตัวเองอย่างเต็มเปี่ยมทั้งในแง่ความสัมพันธ์กับระบบนิเวศ การอยู่ด้วยสภาวะสบายในเรือน การใช้วัสดุท้องถิ่นในการก่อสร้าง การจัด การน้ำในการดำรงชีวิต การใช้น้ำอย่างหมุนเวียนการจัดกลุ่มเรือน และการดำรงชีวิตที่อบอุ่น ใช้อาหาร พอเพียง และพอดี

ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงานขั้นต่อไป

ในการศึกษาวิจัยโครงการ "ภูมิปัญญา พัฒนาการ และความสัมพันธ์ระหว่างกันของเรือนพื้นถิ่นไทเขินเชียงใหม่-เชียงตุง" นี้ได้พบเนื้อหาเกี่ยวเนื่องที่น่าสนใจที่จะศึกษาต่อเนื่องมากมาย ทั้งในเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ ชุมชนเมืองและชุมชนชนบท แต่ที่น่าสนใจต่อเนื่องเป็นอย่างแรกคือ "พลวัตของสภาพแวดล้อมสรรค์สร้างพื้นถิ่นของเชียงใหม่และเชียงตุง" (Dynamic of Vernacular Built Environment of Chiangmai - Chiangtung) ซึ่งเป็นเนื้อหาที่ต้องการศึกษาแบบบูรณาการของระบบนิเวศ เศรษฐกิจชุมชน มานุษยวิทยา และสถาปัตยกรรม ซึ่งคาดว่าจะได้คำตอบของทิศทางที่เหมาะสมของสภาพแวดล้อมสรรค์สร้างพื้นถิ่นในอนาคต

เชิงอรรถ

1. จากการสัมภาษณ์นางกองแสง บัวหนา บ้านเลขที่ 101 หมู่ 4 บ้านหลวงเหนือ ตำบลหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด เมื่อวันที่ 13 สิงหาคม 2548 ชาวบ้านมักเรียกติดปากว่า"ฮางรินคึกฤทธิ์".....ผู้สัมภาษณ์ อรศิริ ปาณินท์
2. จากการสำรวจภาคสนามของคณะวิจัย เมื่อวันที่ 23 มีนาคม – 2 เมษายน 2547
3. จากการสัมภาษณ์ นายยืน สายกา บ้านเลขที่ 33 หมู่ 7 บ้านร้องขี้เหล็ก ตำบลเชิงดอย อำเภอดอยสะเก็ดเล่าว่าไทเขินมีความเชื่อว่า หากเงาของเรือนไปทับหลองข้าวหรือเงาของหลองข้าวมาทับตัวเรือน จะทำให้เป็นอุปมงคลแก่ผู้อยู่อาศัยในเรือน ทำให้ต้องปลูกหลองข้าวห่างจากเรือน ซึ่งเมื่อพิจารณาตามหลักเหตุผลหรือตรรกวิทยาแล้ว จะพบว่าการวางหลองข้าวห่างจากเรือนทำให้แสงแดดและลมพัดผ่านหลองข้าวสะดวก ข้าวจะไม่ขึ้นหรือขึ้นรา.....อธิบายความโดย อรศิริ ปาณินท์
4. เรือนไทเขินเชียงใหม่ที่ทำการสำรวจส่วนใหญ่อายุการสร้างไม่เกิน 80 ปีอยู่ในช่วงสมัยรัชกาลที่ 6 ที่เรือนของไทยเริ่มได้รับอิทธิพลจากตะวันตก เรือนของไทเขินเชียงใหม่จึงเป็นกลุ่มที่อยู่กลางระหว่างเรือนกาแลเก่าของไทยวนเชียงใหม่และเรือนสมัยใหม่อธิบายความ อรศิริ ปาณินท์
5. จากการสัมภาษณ์ นายสมหวัง สุมาลัยผู้ช่วยแก่เหมืองฝายร้องขี้เหล็ก บ้านเลขที่ 49 หมู่ 7 บ้านร้องขี้เหล็ก ตำบลเชิงดอย อำเภอดอยสะเก็ด เมื่อวันที่ 13 สิงหาคม 2548สัมภาษณ์โดย สมคิด จิระทัศนกุล

บรรณานุกรมเลือกสรร

- ไกรศรี นิมมานเหมินท์. "เรือนแบบล้านนาไทย". ใน ศิลปล้านนาไทย. (ที่ระลึกในงานฉาบปากิจ นายจรงัก พงศิพัฒน์ และ นางทิพย์ พงศิพัฒน์ ณ วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพฯ 26 มีนาคม 2521) กรุงเทพฯ : ไม่ปรากฏแหล่งพิมพ์, 2521. หน้า 151-157.
- คมเนตร เศรษฐพัฒน์นิช. ชิด: ข้อห้ามในล้านนา. สถาบันวิจัยสังคมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่..
- จักรทิพย์ นาถสุภา. เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.
- . ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย. กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2543.
- . วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.
- จักรสมาลย์ กษิณสิงห์. "คติความเชื่อและพิธีกรรมของคนไทยในจังหวัดนครปฐม" "วัฒนธรรมพื้นบ้าน: คติความเชื่อ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2536.
- เจลิยว ปิยะชน. เรือนกาแล. เชียงใหม่ : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2532.
- ชูศักดิ์ ไตรศรีศิลป์. สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ (ไทย-พม่า-จีน-ลาว)ฯ. เอกสารอัดสำเนา. 2547.
- ญาณรังษี. ดำรงแผนโบราณพื้นเมือง. เชียงใหม่: ไม่ทราบที่พิมพ์, ไม่ทราบปีที่พิมพ์.
- ดนัย ชนกล้าหาญ. "ชมบ้านชมเมืองเชียงตุง". ใน สุจินแดนเขมรรัฐ: เชียงตุง กรุงเทพฯ : โอ.เอส. พริ้นติ้งเฮาส์, 2537. หน้า 119-122.
- ทวี สว่างปัญญางกูร. "เมืองเชียงตุง" ใน วารสารเมืองโบราณ. 17, 2 (เมษายน-มิถุนายน 2543) : หน้า 30-39.
- ดำรงเมืองเชียงตุง. แผนกอนุรักษ์และเผยแพร่วรรณกรรมล้านนาธรรมสถาน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2527.
- ดำรงเมืองยอง. สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2527.
- พงศาวดารเมืองเชียงตุง. พิมพ์แจกเป็นบัตรพเลี่ยนพระราชทานเพลิงศพเจ้าแม่ทิพวรรณ ณ เชียงตุง. ณ วัดสวนดอก 27 มกราคม 2533.
- "เชียงตุง". วารสารศิลปวัฒนธรรม. 4, 1 (พฤศจิกายน 2535) หน้า 184-142.

- น. ณ ปากน้ำ. แบบแผนบ้านเรือนในสยาม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์. 2531.
- บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. ไทยสิบสองปันนา เล่ม 2. พระนคร : โรงพิมพ์วิจิตรพิมพ์. 2498.
- บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. สามสิบชาติในเชียงตุง. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2510.
- บรรจบ พันธุเมธา. กาเลหม่านไตในรัฐชาน. กรุงเทพฯ : แพรวพิทยา, 2522.
- ประชัน รักพงษ์. "ตลาดนัดเมืองเชียงตุง". ใน เรืองเมืองเชียงตุง. กรุงเทพฯ : สุริวงศบุคเซ็นเตอร์, 2537 หน้า 57-66.
- ประสงค์ เอี่ยมอนันต์. "แนวทางการอนุรักษ์เรือนพื้นถิ่นภาคเหนือ" ใน สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคเหนือ : ประเภทเรือนอยู่อาศัย. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2540.
- ประเสริฐ ณ นคร และปวงคำ ดุ้ยเขียว. ตำนานมูลศาสนาเชียงใหม่เชียงตุง. เอกสารวิชาการสมาคมประวัติศาสตร์. ไม่ปรากฏแหล่งพิมพ์และปีที่พิมพ์
- ประมวล คัดค้นสัน. คติชาวบ้าน การศึกษาในด้านมานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แพรวพิทยา อินเตอร์เนชั่นแนล หจก. 2521.
- พรพิไล เลิศวิชา และ อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. ชุมชนหมู่บ้านลุ่มน้ำชาน. นนทบุรี : ธารปัญญาเอ็ดดูเคชั่น, 2546.
- พรรณเพ็ญ เครือไทย. "เรื่องเมืองเชียงตุงจากข้อมูลไทเขิน" ใน เรืองเมืองเชียงตุง. กรุงเทพฯ : สุริวงศบุคเซ็นเตอร์, 2527. หน้า 51-56.
- ภิญโญ จิตต์ธรรม. ความเชื่อ. สงขลา : โรงพิมพ์มงคลการพิมพ์. 2522.
- มณี พยอมยงค์. "ความเชื่อของคนไทย" วัฒนธรรมพื้นบ้าน: คติความเชื่อ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2536.
- ยศ สันตสมบัติ. หลักข้าง: การสร้างใหม่ของอัตลักษณ์ไทในใต้คง. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2543.
- รัตนพร เศรษฐกุล. "ประเพณีสักการบูชาอารักษ์บ้านอารักษ์เมืองเชียงตุง" ใน เรืองเมืองเชียงตุง. กรุงเทพฯ : สุริวงศบุคเซ็นเตอร์, 2537. หน้า 51-56.
- . "ประเพณีสักการบูชาอารักษ์บ้านอารักษ์เมืองเชียงตุง" ใน เรืองเมืองเชียงตุง. กรุงเทพฯ : สุริวงศบุคเซ็นเตอร์, 2537. หน้า 27-50.
- วิวัฒน์ เตมียพันธ์. "โลกทัศน์ล้านนาและเอกลักษณ์ทางสภาพแวดล้อมกายภาพของแหล่งพำนักอาศัยและเรือนล้านนา" เอกสารประกอบการประชุมวิชาการเรื่อง "สืบสาน 700 ปี สถาปัตยกรรมล้านนาสู่อนาคต" 13-15 กันยายน 2539. เชียงใหม่ : กรมการสถาปนาล้านนา สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์, 2539.
- วิชุดา นิลม่วง. การศึกษารูปแบบและการใช้สอยเรือนไม้พื้นถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิตศึกษา ภาควิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร. 2541.

วิวัฒน์ เตมียพันธ์. "อาคารพักอาศัยลานนา: คติความเชื่อและประเพณีบางประการเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐาน การปลูกสร้างและการวางผัง" *วัฒนธรรมพื้นบ้าน: คติความเชื่อ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.

สงวน โชติสุรัตน์. *ไทยวนคนเมือง*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2541.

สมชาติ อ่องสกุล. "คุ้มในนครเชียงใหม่" เอกสารประกอบการประชุมวิชาการ เรื่อง "สืบสาน 700 ปี สถาปัตยกรรมล้านนาสู่อนาคต" 13-15 กันยายน 2539. เชียงใหม่ : กรรมการสถาปนิกล้านนาสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์, 2539.

————. "หอคำและคุ้มในนครเชียงใหม่" สถาปัตยกรรมของชนชั้นปกครองในล้านนา" เอกสารประกอบการประชุมวิชาการ เรื่อง "สืบสาน 700 ปี สถาปัตยกรรมล้านนาสู่อนาคต" 13-15 กันยายน 2539. เชียงใหม่ : กรรมการสถาปนิกล้านนา สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์, 2539.

สรสวดี อ่องสกุล. *ชุมชนโบราณในแอ่งเชียงใหม่-ลำพูน*. กรุงเทพฯ : บริษัท อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด(มหาชน) 2543.

สามารถ สิริเวชพันธุ์. "เรือนพื้นถิ่นภาคเหนือ" ใน *สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคเหนือ : ประเภทเรือนอยู่อาศัย*. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2540.

สุพิน ฤทธิ์เพ็ญ. *เขมรล้านนาเชียงตุง*. เชียงใหม่. ดาวคอมพิวเตอร์กราฟฟิก, 2541.

สมคิด จิระทัศนกุล. *คติสัญลักษณ์และความหมายของขุมประตูกุญแจ*. อัมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด. 2546.

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ. *ดอยตุง เชียงตุง*. กรุงเทพฯ : สุริวงค์บุคเซ็นเตอร์, 2537.

เสนอ นิลเดช. "เรือนไทย" ใน *วารสารอาษา*. 2(2506) : ไม่มีเลขหน้า *หลวงนิพนธ์นิติสรณ์* (ฮวดหลี่ หุดะโกวิท). ไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พระจันทร์. 2518.

อนุวิทย์ เจริญศุภกุล. "เรือนไทยในภาคเหนือ". ใน *เรือนไทย*. กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2519. หน้า 29-53.

อนุวิทย์ เจริญศุภกุล และ วิวัฒน์ เตมียพันธ์. *เรือนล้านนาไทยและประเพณีการปลูกเรือน*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2521.

อนาโตล โรเจอร์ เปิลติเยร์. *คำวกลอนขอเชียงตุง*. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์มิ่งเมือง, 2537.

อรศิริ ปาณินท์. "บ้านไคยวนที่ดอยสะเก็ด เชียงใหม่". ใน *บ้านและหมู่บ้านพื้นถิ่น*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2538.

อรศิริ ปาณินท์. *บ้านและหมู่บ้านพื้นถิ่น*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2538.

- อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. "เล่าเรื่องเมืองเชียงตุง เมืองพยาก และเมืองเลน" ใน
เรื่องเมืองเชียงตุง. กรุงเทพฯ : สุวีริยาบุคเซ็นเตอร์, 2537 หน้า1-26.
- อัน นิมมานเหมินท์. "หมู่บ้านภาคเหนือหรือบ้านไทล่านนา". วารสารสถาปนิก
ฉบับพิเศษครบรอบ 7 ปี ส.มาคม (2524) หน้า 113-119.
- Anatole Roger Peltier. *Chieng Tung and Its Culture*. Chieng Mai : Wat
Tha Kradas, 1998.
- Alton L. Becker & Others. *The Padaeng Chronicle and the Jeng Tung
State Chronicle Translated*. USA : The University of Michigan,
1981.
- Zhu Liangwen. *The Dai/ Bangkok : Aksorn Samphan*. 1992.

ประวัติผู้วิจัย

ศาสตราจารย์ อรศิริ ปาณินท์

ศ.บ. (สถาปัตยกรรมไทย) มหาวิทยาลัยศิลปากร

M.S. (Tropical Architecture) Pratt Institute, U.S.A.

สถ.ด. (กิตติมศักดิ์) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เมธีวิจัยอาวุโส สกว.2545

รองศาสตราจารย์ สมคิด จิระทัศนกุล

สถ.บ. มหาวิทยาลัยศิลปากร

สถ.ม. (ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม) มหาวิทยาลัยศิลปากร

M.A.(Study) Historic Preservation, The Chathoric University of America

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อวิรุทธิ์ เจริญทรัพย์

สถ.บ. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปริญญาโท (Dipl.ing.arch) : Faculty of Civil Engineering and Architect

มหาวิทยาลัยอินน์สบรุค, ประเทศออสเตรีย

ปริญญาเอก (Dr.Techn.) : Faculty of Civil Engineering and Architecture

institute fuer Baukunst und Denkmalpflege.

มหาวิทยาลัยอินน์สบรุค, ประเทศออสเตรีย

อาจารย์ดวงเงิน พูนผล

สถ.บ. มหาวิทยาลัยศิลปากร

M.Arch., U.of Houston, U.S.A.

อาจารย์พินัย สิริเกียรติกุล

สถ.บ. (เกียรตินิยม), มหาวิทยาลัยศิลปากร

สถ.ม. (สถาปัตยกรรมไทย) มหาวิทยาลัยศิลปากร